

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Tereza Šmídová

**Význam znaleckého posudku v řízení péče soudu
o nezletilé**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Dita Frintová, Ph.D.

Katedra občanského práva procesního

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22.03.2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 124 448 znaků včetně mezer.

Tereza Šmídová

V Praze dne 22.03.2023

Obsah

Úvod.....	1
1. Řízení péče soudu o nezletilé	3
1.1. Vymezení pojmů.....	5
1.1.1. Nezletilé dítě	5
1.1.2. Rodičovská odpovědnost.....	5
1.1.3. Nejlepší zájem dítěte	6
1.1.4. Názor dítěte	7
1.2. Nesporné řízení.....	8
1.3. Příslušnost soudu	10
1.3.1. Účastníci řízení.....	10
1.3.2. Dítě jako strana řízení	10
1.3.3. Osoby zúčastněné na řízení	11
2. Řízení ve věcech péče o nezletilého ve smyslu § 466 písm. b) z. ř. s.....	13
2.1. Řízení o úpravě poměrů dítěte	14
2.2. Formy péče o dítě	15
2.2.1. Výlučná péče	16
2.2.2. Společná péče	16
2.2.3. Střídavá péče	17
2.2.4. Péče jiné osoby	19
3. Řízení ve věcech výživy nezletilého dítěte ve smyslu § 466 písm. c) z. ř. s.	21
4. Řízení ve věcech styku s nezletilým dítětem ve smyslu § 466 písm. d) z. ř. s.	24
5. Znalec a znalecký posudek	27
5.1. Znalec	27
5.2. Podjatost znalce	28
5.3. Znalecký posudek	29
5.3.1. Struktura znaleckého posudku	31
5.4. Revizní znalecký posudek	32
5.5. Hodnocení znaleckého posudku	33
6. Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé	34
6.1. Psychologické vyšetření dítěte	34
6.2. Vědecké metody při vypracování znaleckého posudku	34
6.3. Charakteristika některých vědeckých metod	35
6.3.1. Pozorování.....	35
6.3.2. Rozhovor	36

6.3.3. Projektivní metody	37
6.3.4. Dětský výtvarný projev	40
6.3.5. Dotazníky	42
6.4. Vady znaleckého posudku	43
6.5. Řádně vypracovaný znalecký posudek.....	44
Seznam zkratek	47
Seznam použitých zdrojů	48
Význam znaleckého posudku v řízení péče soudu o nezletilé	52
Abstrakt	52
Klíčová slova: péče o nezletilé, znalecký posudek, rozhodování soudu.....	52
The importance of expert opinion in child custody proceedings	53
Abstract	53
Key words: custody of minors, expert opinion, judicial decision-making.....	53

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí diplomové práce doc. JUDr. Ditě Frintové, Ph.D. za vedení diplomové práce, za její vstřícnost a ochotu, kterou mi při konzultacích věnovala. Mé poděkování patří též mé rodině, a to především mým rodičům. Děkuji jim nejen za podporu při psaní této práce, ale především za to, že při mně stáli po celou dobu mého studia.

Úvod

Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči... toto poselství od dětského psychologa prof. PhDr. Zdenka Matějčka, CSc. mě silně zasáhlo a ovlivnilo moje smýšlení při psaní této práce. Nutno podotknout, že Zdeněk Matějček vydal pod tímto názvem (Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči) také knihu, která má být příručkou s radami pro rodiče, kteří prochází rozvodovým řízením a také pro období po rozvodu.

Ve své práci bych se chtěla zabývat především tím, jaký vliv má řízení péče soudu o nezletilé na děti rozvádějících se rodičů a tím, jaký vliv mohou mít znalecké posudky na toto řízení. Mým cílem je seznámit čtenáře s řízením péče soudu o nezletilé, konkrétně s řízením ve věcech péče o nezletilé dítě, výživy nezletilého dítěte a styku s nezletilým dítětem dle ustanovení § 466 písm. b), c), d) z. ř. s., a popsat průběh tvorby znaleckého posudku v rámci těchto řízení. Samozřejmě bych byla ráda, pokud by někomu moje práce pomohla vnímat tato výše zmíněná řízení také pohledem dítěte, aby si uvědomil, jak psychicky náročné mohou pro děti tato řízení být.

Při psaní této práce jsem se ztotožnila především s názory PhDr. Tomáše Nováka a prof. PhDr. Zdenka Matějčka, CSc., z jejichž publikací jsem vycházela nejčastěji. Problematiku péče soudu o nezletilé jsem konzultovala se soudci i dětskými psychology zabývajícími se touto problematikou, abych lépe pochopila, jaké jsou současné problémy, se kterými přichází denně do kontaktu. Zároveň jsem měla k dispozici několik znaleckých posudků zpracovaných na návrh soudu ve věci péče soudu o nezletilé děti. Teoretická koncepce diplomové práce obsahuje z obecných interpretačních metod zejména deskriptivní metodu, analýzu a syntézu. V některých částech, viz formy péče o děti, jsem použila také komparace, dále jsem použila např. logickou indukci a dedukci.

Rozvody manželství a s tím související řízení soudu ve věcech péče o nezletilé jsou v poslední době ve společnosti normou. Každý známe někoho, kdo se rozvedl, kdo se právě rozvádí, setkáváme se s tím denně také v rámci naší profese. Případů, kdy se rodiče dítěte dohodnou na způsobu výkonu rodičovské odpovědnosti, je menšina. Ve většině případů musí rozhodnout soud. Soud pak v případě, že se jedná o složitější případ, kdy jeho rozhodnutí závisí na posouzení skutečností, ke kterým je potřeba odborných znalostí, ustanoví znalce, aby vypracoval znalecký posudek, na základě kterého by mohl rozhodnout o svěřením dítěte do péče. Soudce přeci jen není psycholog a pokud má vydat rozhodnutí, které do budoucna ovlivní životy lidí a především dětí, pak by si měl nechat „poradit“ odborníkem, tedy v tomto případě znalcem z odvětví psychologie či psychiatrie.

Po vypracování znaleckého posudku vždy následuje stejný scénář. Jeden z rodičů či dokonce oba se znaleckým posudkem nesouhlasí, protože je ukazuje ve špatném světle a rodiče se bojí, že by soud nemusel rozhodnout v jejich prospěch. Následují pokusy právních zástupců rodičů zpochybnit znalecký posudek. Jenže se opět ocitáme v situaci, že ani právní zástupci nejsou psychology, takže jejich snahy zpochybnit znalecký posudek jsou často liché. Právě toto je jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla věnovat se ve své diplomové práci problematice znaleckých posudků v řízení péče soudu o nezletilé.

Měli bychom si tedy položit otázku, jak vypadá správný znalecký posudek. Co by měl obsahovat? Na co si dát pozor? Poradenský psycholog PhDr. Tomáš Novák se v některých svých publikacích¹ zabývá právě těmito otázkami. Já osobně si myslím, že jeho cílem bylo především zvýšit snahu psychologů/znalců při tvorbě znaleckých posudků a zdržet se opakování zaběhnutých, pro laiky známých metod a vyvarování se zřejmých chyb. Dle mého názoru je to však také příležitost pro právníky. Vzhledem k tomu, jak často se právníci zabývají péčí o nezletilé, měli by mít hlubší znalosti o tvorbě znaleckého posudku a o práci s ním jakožto s důkazem. Při své praxi v advokátních kancelářích jsem se častokrát setkala se situací, kdy byli klienti, kteří potřebovali pomoc v oblasti rodinného práva, automaticky přiřazováni novým koncipientům se slovy, že rodinné právo je snadné, není potřeba mít jakoukoli praxi a zvládne ho každý bez větší přípravy. Nechci tady porovnávat složitost jednotlivých odvětví práva. Jen bych chtěla zdůraznit fakt, že soudní rozhodnutí v rodině právních věcech opravdu mění životy lidí. Měli bychom si to uvědomit.

¹ NOVÁK, Tomáš. NeOmylný znalec z psychologie v péči o děti po rozvodu: chyby soudních znalců z psychologie ve sporech o děti, aneb, Laik se diví, odborník žasne a znalec odkazuje na své kulaté razítko. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2019. ISBN 978-80-7239-342-8.

1. Řízení péče soudu o nezletilé

Hlavní normou, která upravuje řízení péče soudu o nezletilé je zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále také „z. ř. s.“) (hlava V. řízení ve věcech rodinněprávních, oddíl 5. péče soudu o nezletilé, pododdíl 2. řízení péče soudu o nezletilé, ustanovení § 466 - 477). Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé podle ustanovení § 466 a násl. z. ř. s. jsou osvobozena od placení soudních poplatků, což vyplývá z ustanovení § 11 odst. 1 písm. a) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů. Pod název řízení péče soudu o nezletilé spadá řada řízení, která mají různý předmět a společné mají, že vždy jde o vyřešení poměrů nezletilých dětí, přičemž jejich hmotněprávní základ je upraven v občanském zákoníku.² Jednotlivá řízení ve věcech péče soudu o nezletilé jsou vypočtena v ustanovení § 466 z. ř. s. demonstrativním výčtem. Jedná se především o řízení ve věcech jména a příjmení nezletilého dítěte, ve věcech péče o nezletilé dítě, ve věcech výživy nezletilého dítěte, ve věcech styku s nezletilým dítětem, ve věcech rodičovské odpovědnosti, ve věcech poručenství, ve věcech opatrovnictví nezletilého dítěte, ve věcech předání nezletilého dítěte, ve věcech navrácení nezletilého dítěte, řízení ve věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, ve věcech souhlasu s nakládáním se jměním nezletilého dítěte, ve věcech zastupování nezletilého dítěte, ve věcech ústavní výchovy nezletilého dítěte a jiných výchovných opatření, ve věcech pěstounské péče, ve věcech určení data narození nezletilého dítěte, ve věcech přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti, ve věcech přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti a další. Ve své diplomové práci se nadále budu věnovat pouze řízení ve věcech péče o nezletilé dítě dle ustanovení § 466 písm. b) z. ř. s., řízení ve věcech výživy nezletilého dítěte dle ustanovení § 466 písm. c) z. ř. s. a řízení ve věcech styku s nezletilým dítětem dle ustanovení § 466 písm. d) z. ř. s.

Řízení ve věcech péče o nezletilé dítě je řízení, kdy soud rozhoduje o úpravě výkonu rodičovské odpovědnosti nezletilého dítěte, které dosud nenabylo plné svéprávnosti, pro dobu po rozvodu manželství jeho rodičů nebo v případě, že spolu rodiče dítěte nežijí a nedohodnou se na úpravě péče o dítě. Pokud dítě v průběhu řízení o péči nezletilého dítěte nabude zletilosti, dojde zpravidla k zastavení řízení. Na druhou stranu pokud dítě nabude plné svéprávnosti v průběhu řízení o výživném, nedochází k zastavení řízení, dítě pouze přestává být procesně zastoupeno opatrovníkem.

² ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. s. 332. ISBN 978-80-7380-714-6.

Státu je čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod všeobecně uloženo, aby každá věc byla projednána bez zbytečných průtahů. V řízení péče soudu o nezletilé je na rychlost řízení kladen obzvláště velký důraz, a to především z hlediska možného narušení vztahu rodiče a dítěte, kdy běh času by mohlo mít těžko napravitelné následky. Zákon o zvláštních řízeních soudních tak soudu ukládá povinnost vydat rozhodnutí ve věci samé do šesti měsíců od zahájení řízení. Pokud tak soud neučiní, musí v odůvodnění vysvětlit z jakých skutečností nemohl lhůtu dodržet. Dále zákon kladen důraz na to, aby soud vedl rodiče ke smírnému řešení. Za tímto účelem jim může nařídít účast na mediačním setkání, na mimosoudním smírčím řízení, rodinné terapii nebo setkání s příslušným psychologickým odborníkem.

Meritorní rozhodnutí je v řízení péče soudu o nezletilé v převážné většině případů činěno formou rozsudku. V ostatních případech rozhoduje soud usnesením. V případě akutní ochrany nezletilého dítěte může soud vydat předběžně vykonatelný rozsudek o úpravě poměrů nezletilého dítěte. K vydání předběžného opatření je věcně a místně příslušný okresní soud, ve kterém má navrhovatel sídlo. K podání návrhu na předběžné opatření je aktivně legitimován orgán sociálně-právní ochrany dětí. Soud musí o takovém návrhu rozhodnout ve formě usnesení, a to do dvaceti čtyř hodin od jeho podání. Trvání předběžného opatření soud určí na nezbytně nutnou dobu v délce nepřesahující tři měsíce od jeho vykonatelnosti. Ve výjimečných případech lze dobu trvání předběžného opatření prodloužit dle ustanovení § 460 z. ř. s.. Návrh na zrušení předběžného opatření mohou podat rodiče nezletilého, orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo opatrovník. O návrhu na zrušení předběžného opatření musí soud rozhodnout bezodkladně, nejpozději do sedmi dnů.

Řízení péče soudu o nezletilé se řadí mezi zvláštní řízení. Ve zvláštních řízeních se nevede přípravné jednání ani koncentrace řízení. Zákon (z. ř. s.) ale zavedl nový procesní institut, a to jiný soudní rok. Soud může nařídít nový soudní rok, pokud to považuje za vhodné k přípravě a projednání věci. Jiný soudní rok se na rozdíl od přípravného řízení může konat i mimo soudní budovu a předseda senátu může z jiného soudního roku vyloučit veřejnost.³ Jiný soudní rok má za cíl především chránit práva osoby, o jejíž právech a povinnostech nebo změně statusu se jedná. Nejčastěji jde o osoby nalézající se ve zdravotnickém zařízení při řízení o omezení svéprávnosti nebo naopak při zrušení rozsudku, kterým byla dotčené osobě omezena svéprávnost. Rozhodnutí

³ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. s. 290. ISBN 978-80-7380-714-6.

ve věci samé lze vyhlásit i na jiném soudním roce, ale pouze v případě, že nedošlo k vyloučení veřejnosti a jiný soudní rok se nekonal na místě nepřístupném veřejnosti.⁴

V řízení péče soudu o nezletilé děti jsou přípustné pouze řádné opravné prostředky, a to odvolání. V odvolacím řízení platí princip úplné apelace. Mimořádné opravné prostředky nejsou přípustné.

1.1. Vymezení pojmů

1.1.1. Nezletilé dítě

Nezletilým dítětem se rozumí nezletilý, jenž není plně svéprávný (způsobilý nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, tedy právně jednat). Řízení péče soudu o nezletilé lze vést pouze s nezletilým, jenž není plně svéprávný, jelikož rodičovská odpovědnost zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Přičemž plnou svéprávnost lze nabýt na základě tří právních skutečností, kterými jsou dosažení zletilosti, tj. dovršením osmnáctého roku věku dle ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také „obč. zák.“), dále přiznání svéprávnosti na základě rozhodnutí soudu dle ustanovení § 37 obč. zák. nebo uzavřením manželství dle ustanovení § 30 odst. 2 obč. zák.

1.1.2. Rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost je souhrnem práv a povinností rodičů vůči nezletilému dítěti, která jsou osobní povahy, sestávající se zejména z péče o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění. Rodičovská odpovědnost je upravena v ustanovení § 858 obč. zák. a dále je konkretizována ustanovením § 865 až 909 obč. zák.

Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a zaniká dosažením plné svéprávnosti dítěte, přičemž soud může měnit její rozsah a trvání. Soud může rodičovskou odpovědnost pozastavit, omezit či dokonce zbavit rodiče jeho rodičovské odpovědnosti. Zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti nebo její omezení nemá vliv na vyživovací povinnost rodiče k dítěti.

Všechna tato práva a povinnosti, které tvoří rodičovskou odpovědnost jsou právy a povinnostmi obou z rodičů dítěte. Tedy pokud soud nezbavil či neomezil práva a povinnosti

⁴ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-08]. dostupné v systému Beck-online. ISBN 978-80-7400-788-0.

vyplývající z rodičovské odpovědnosti jednomu z rodičů, platí, že rodiče vykonávají svou rodičovskou odpovědnost společně, a to bez ohledu na to, zda bylo dítě svěřeno do péče jednomu z rodičů. Je nepochybné, že svěřením dítěte do výlučné péče jednoho z rodičů dochází fakticky k určitému omezení výkonu rodičovské odpovědnosti druhého rodiče, a to zejména ve vztahu k osobní bezprostřední péči o dítě. Toto je jeden z důvodů, proč je důležité, aby se rodič, kterému nebyla soudem určena výlučná péče o dítě, co nejčastěji s dítětem stýkal a mohl se tak podílet na péči a výchově dítěte a realizovat tímto způsobem svou rodičovskou odpovědnost.

1.1.3. Nejlepší zájem dítěte

Nejlepší zájem dítěte je českým překladem pro pojem „*the best interests of a child*“, který je použit v Úmluvě o právech dítěte, konkrétně v článku 3 odst. 1.

Nejlepší zájem dítěte spadá do kategorie neurčitých, respektive otevřených právních pojmů, nicméně představuje hledisko, které je třeba brát přednostně v úvahu při každém jednání, faktickém i právním, v řízení soudním i správním, v jakémkoli opatření, které se týká dítěte, a to bez ohledu na to, kdo je činí. Vzhledem k tomu, že pojem nejlepší zájem dítěte je pojmem neurčitým, dokáže se sám přizpůsobit neustále měnícím se společenským a kulturním podmínkám.⁵

Obecně platí, že v zájmu každého dítěte je, aby žilo s oběma svými rodiči, kteří mají povinnost o něj pečovat, tj. mají rodičovskou odpovědnost. Z tohoto pravidla samozřejmě existují výjimky. Pokud by dítěti společná péče rodičů spíše škodila, pak se péče obou rodičů neuplatní, a to právě v souladu s nejlepším zájmem dítěte.

Nejlepší zájem dítěte by měl být prostředkem k dosažení tzv. „*well-being of the child*“ tedy blaha dítěte. Výraz „*well-being of the child*“ lze vykládat také jako „dobro“, „prosperita“, „životní pohoda“, „spokojenost“...⁶

Nejlepší zájem dítěte je pojem vyvíjející se v čase, ovlivňován neustále se měnícími kulturními a společenskými vlivy. Navíc nejlepší zájem dítěte je velmi individuální pojem, jelikož děti žijí v různých rodinných, sociálních, majetkových a kulturních podmínkách, různá je i osobnost samotného dítěte, takže jednoduše nelze nastavit jednotná kritéria definující nejlepší zájem dítěte, která by dopadala na všechny v úvahu přicházející situace a na každé jednotlivé dítě.

⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta, HOLÁ, Lenka, LEIX, Alicja, KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nástroje řešení rodičovských konfliktů. Praha: Leges, 2021. s. 81. ISBN 978-80-7502-568-5.

⁶ Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě- Zuklínová M., Právník 2/2015, str. 97-102

Orgány, které mají posuzovat, zjišťovat a zohledňovat nejlepší zájem dítěte, jsou především soud a orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁷

Zájem dítěte by měl být předním hlediskem rozhodování. V každém soudním řízení, kde dochází k rozhodování o dítěti, musí rozhodovací proces zahrnovat hodnocení možného pozitivního či negativního dopadu rozhodnutí na toto dítě.⁸ Ústavní soud v jednom ze svých nálezů⁹ řekl: „*Obecné soudy jsou povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiče, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může v závislosti na své povaze a závažnosti převážit nad zájmem rodiče.*“ Tímto výrokem Ústavní soud dospěl k závěru, že zájem dítěte převažuje nad zájmy rodičů.

1.1.4. Názor dítěte

Z ustanovení § 867 odst. 1 obč. zák. vyplývá, že pokud má dojít k přijetí rozhodnutí, které se dotýká zájmu dítěte, soud musí dítěti poskytnout potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a ten sdělit soudu. Pokud toho není dítě schopno, soud informuje a vyslechne toho, kdo je schopen zájmu dítěte ochránit. Musí se ovšem jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte. O dítěti starším dvanácti let platí vyvratitelná právní domněnka, která je uvedena v ustanovení § 867 odst. 2 obč. zák., že dítě je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a ten sdělit. To ovšem neznamená, že by soud neměl komunikovat s dětmi mladšími dvanáct let. Věk není kritériem, podle kterého by se určovalo, zda má soud komunikovat s dítětem či ne. Kritériem je schopnost dítěte přijímat informace a schopnost chápat situaci, která se ho dotýká. Pokud dítě není dostatečně rozumově vyspělé, pak soud přikročí ke zjišťování názoru dítěte zprostředkovaným způsobem. Je povinností a právem soudce, aby sám rozhodl, jakým způsobem názor dítěte zjistí.

Jednou z možností, jak zjistit názor dítěte je výslech dítěte, který by ale měl být spíše chápán jako vyslechnutí dítěte. Výslech dítěte je faktické setkání dítěte a soudce, kde má dítě možnost, tj. ne povinnost, sdělit svůj názor. Sdělit svůj názor je právem dítěte, nikoli jeho povinností. Pohovor s nezletilým primárně neslouží k získání informací o skutkovém stavu. Vyslechnutí dítěte by mělo být soudem vždy preferováno. Pokud však nastanou okolnosti, pro které nebude tento postup možný, pak soud přistoupí k jiné formě zjištění názoru dítěte. Mezi okolnosti, pro které nelze vést výslech dítěte je mimo jiné situace, kdy by výslech mohl způsobit dítěti újmu. Výslech by měl být

⁷ PSUTKA, Jindřich. Péče o jmění nezletilého dítěte. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. s. 69-72. ISBN 978-80-7400-829-0.

⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta, HOLÁ, Lenka, LEIX, Alicja, KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nástroje řešení rodičovských konfliktů. Praha: Leges, 2021. s. 73. ISBN 978-80-7502-568-5.

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 20.08.2004, sp. zn. III. ÚS 459/2003

prováděn zásadně neveřejně. Při pohovoru by neměli být přítomni rodiče ani jejich právní zástupci. Pohovoru by však měla být přítomna třetí osoba, kterou je nejčastěji pracovník sociálně-právní ochrany dětí nebo např. dětský psycholog. Soudce může dítě vyslechnout i bez přítomnosti třetí osoby, avšak mezi odborníky nepanuje shoda, zda je takový postup vhodný. Na jednu stranu lze takovým postupem vytvořit přátelštější atmosféru, kde bude dítě reagovat více spontánně. Oponenti však tento postup nedoporučují s ohledem k možnosti různých obvinění.

Ústavní soud se v jednom ze svých judikátů¹⁰ vyjádřil, že pro dítě je právo na slyšení důležité i v té souvislosti, že mu dává pocit, že není objektem a pasivním pozorovatelem událostí, ale že je důležitým subjektem práva a účastníkem řízení.¹¹

Zjistit názor dítěte lze i zprostředkovaně prostřednictvím zástupce, a to v případě, že dítě není schopno přijmout informace a vytvořit si vlastní názor. Tímto zástupcem je většinou pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Tedy nezaujatou osobou, která je schopna hájit zájmy dítěte a která je seznámena se situací rodiny a pozicí dítěte. Další možností, jak zprostředkovaně zjistit názor dítěte je zjištění názoru dítěte pomocí znaleckého posudku. Soud vždy musí v každém případě individuálně posoudit, jaká forma bude pro konkrétní dítě tou nejvhodnější.¹²

Soud názor dítěte posuzuje, ale to neznamená, že mu vždy bude vyhověno, protože i vyjádření dítěte může být v rozporu s jeho zájmy. Soud však vždy musí dítě informovat o tom jak a proč bylo rozhodnuto.¹³

1.2. Nesporné řízení

Nesporná řízení jsou upravena především v z. ř. s.. Za nesporná řízení označujeme soubor civilních soudních řízení, kde se zpravidla neřeší rozpor mezi hmotněprávními zájmy účastníků, ale účelem řízení je úprava právních vztahů do budoucna. Účastníci nesporného řízení jsou dle ustanovení § 6 z. ř. s. navrhovatel a ten, o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno, či ten kterého zákon za účastníka označuje. Účastníci řízení tedy nemají postavení odpůrců, jak je tomu u sporných řízení, kdy proti sobě stojí dvě strany sporu jako protivníci, tedy žalobce a žalovaný.¹⁴

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 02.04.2009, sp. zn. II. ÚS 1945/2008

¹¹ WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta, HOLÁ, Lenka, LEIX, Alicja, KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nástroje řešení rodičovských konfliktů. Praha: Leges, 2021. s. 91. ISBN 978-80-7502-568-5

¹² WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta, HOLÁ, Lenka, LEIX, Alicja, KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nástroje řešení rodičovských konfliktů. Praha: Leges, 2021. s. 101-102. ISBN 978-80-7502-568-5.

¹³ WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta, HOLÁ, Lenka, LEIX, Alicja, KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nástroje řešení rodičovských konfliktů. Praha: Leges, 2021. s. 86, 93. ISBN 978-80-7502-568-5.

¹⁴ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kolektiv. Praktikum civilního procesu. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2020. s. 26. ISBN 978-80-7380-785-6.

Řízení nesporné se od řízení sporného odlišuje několika charakteristikami. Příkladem může být, že řízení nesporné je na rozdíl od sporného řízení ovládáno zásadou vyšetřovací a zásadou oficiality, což je znakem zvýšeného zásahu státu do řízení. V nesporném řízení nelze uzavřít soudní smír, není možné společenství účastníků ani přistoupení a záměna účastníků, vedlejší účastenství. Dalšími příklady státní intervence je možnost vstupu státního zastupitelství do již zahájeného řízení nebo možnost státního zastupitelství podat návrh na zahájení řízení.¹⁵

Sporná a nesporná řízení se liší také růzností svého účelu. Ve sporném řízení je účelem řízení především poskytnutí ochrany poškozenému nebo ohroženému subjektivnímu právu. Sporné řízení má tedy reparační funkci, zatímco nesporné řízení má preventivní funkci. V nesporném řízení je totiž účelem úprava právních vztahů pro budoucnost.¹⁶

Sporná a nesporná řízení se odlišují také zásadami, které ovládají řízení a dokazování. Zásadou ve sporném řízení je, že lze zahájit pouze na návrh. V nesporném řízení však lze některá řízení zahájit i bez návrhu z moci úřední.

Dále platí, že místní příslušnost je u nesporných řízení pouze výlučná dle ustanovení § 4 z. ř. s., případně zvláštní v jednotlivých druzích řízení. Zároveň lze u některých nesporných řízení přenést místní příslušnost během již zahájeného řízení. Neuplatní se tedy zásada *perpetuatio fori*.

Dále se na rozdíl od sporných řízení u nesporných řízení neuplatňuje koncentrace řízení. Ve věci samé se rozhoduje většinou usnesením, což ovšem neplatí v případě řízení ve věcech péče o nezletilé dítě, ve věcech styku s dítětem ani v případě řízení o výživě nezletilého dítěte. Nelze ani vydat rozsudek pro zmeškání, pro uznání ani rozhodnout platebním rozkazem. Meritorní rozhodnutí nesporných řízení mají téměř vždy konstitutivní charakter. Rozhodnutí tedy zakládá vznik, změnu nebo zánik právního vztahu. Meritorní rozhodnutí u sporných řízení mívají naopak deklaratorní povahu, což znamená, že soudní rozhodnutí autoritativně prohlašuje, že zde nějaký právní vztah již existuje, či že neexistuje.

Většina nesporných řízení je osvobozena od soudních poplatků. V nesporném řízení nerozhoduje soud o náhradě nákladů řízení podle úspěchu ve věci.¹⁷

V odvolacím řízení v rámci nesporného řízení platí princip úplné apelace. Princip úplné apelace znamená, že neplatí zákaz tvrzení nových skutečností a navrhování nových důkazů, jak je tomu u sporného řízení, kde platí princip neúplné apelace.

¹⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kolektiv. Praktikum civilního procesu. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2020. s. 26-27. ISBN 978-80-7380-785-6.

¹⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. s. 287. ISBN 978-80-7380-714-6.

¹⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kolektiv. Praktikum civilního procesu. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2020. s. 27. ISBN 978-80-7380-785-6.

1.3. Příslušnost soudu

Ve věcech péče soudu o nezletilé je věcně příslušný okresní soud. Místní příslušnost je výlučná a je jím obecný soud nezletilého, tedy soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu své bydliště. Avšak změní-li se později bydliště nezletilého, může soud přenést svoji příslušnost na jiný soud, pokud je to v zájmu nezletilého.

Pro řízení ve věcech péče soudu o nezletilé neplatí zásada *perpetuatio fori* dle ustanovení § 11 odst. 1 o. s. ř., což znamená, že pokud dojde ke změně okolností, kdy se dítě např. s jedním z rodičů přestěhuje do jiného okresu, pak soud, u kterého bylo zahájeno řízení, přeneše místní příslušnost na soud, v jehož okresu má dítě nově bydliště.¹⁸

1.3.1. Účastníci řízení

Účastníci řízení ve věcech péče o nezletilé jsou určeni podle definice v ustanovení § 6 odst. 1 z. ř. s.. Jsou jimi navrhovatel, pokud je řízení zahájeno na návrh, a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno.¹⁹ Jelikož je řízení o svěřeni dítěte do péče a řízení o výživě nezletilého dítěte nesporným řízením, platí, že každý účastník má samostatné, na ostatních účastnících nezávislé postavení. Účastníkem řízení je vždy nezletilé dítě a zpravidla i jeho rodiče.

Jak již bylo zmíněno, řízení lze zahájit na návrh nebo i bez návrhu, kdy návrh může podat i státní zastupitelství nebo může do řízení pouze vstoupit.

1.3.2. Dítě jako strana řízení

V řízení péče soudu o nezletilé je nezletilé dítě účastníkem řízení, není tedy považováno za pouhý objekt řízení. Soud jmenuje bezodkladně po zahájení řízení dítěti prostřednictvím usnesení opatrovníka, kterým je zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí. Pokud je kolizním opatrovníkem ustanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí, nemusí takové usnesení obsahovat odůvodnění. Soud ustanoví opatrovníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí, v jehož obvodu má dítě trvalé bydliště. Proti usnesení, kterým je ustanoven opatrovník je přípustné odvolání.²⁰

I přesto, že je dítě zastoupeno procesním opatrovníkem, má soud povinnost poskytnout dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit názor a ten soudu sdělit. Zákon pracuje s vyvratitelnou domněnkou, že dítě starší 12 let je schopno vyjádřit vlastní názor a sdělit ho. Ve výjimečných

¹⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. s. 332. ISBN 978-80-7380-714-6.

¹⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. s. 332. ISBN 978-80-7380-714-6.

²⁰ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 19-20. ISBN 978-80-7400-606-7.

případech může soud zjistit názor dítěte například znaleckým posudkem nebo prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud může provést výslech dítěte i bez přítomnosti dalších osob. Při hodnocení názoru dítěte posuzuje soud především rozumovou vyspělost dítěte a jeho věk.²¹

1.3.3. Osoby zúčastněné na řízení

1.3.3.1. Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (zkráceně také OSPOD), je definován v ustanovení § 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále také „ZSPO“). Sociálně-právní ochrana dětí je projevem státní moci, vykonávají ji převážně subjekty veřejného práva, přičemž funkci opatrovníka mají vykonávat obecní úřady obcí s rozšířenou působností, které mohou být ustanoveny opatrovníkem dítěte i pro zastupování dítěte ve vztahu k cizině. Orgán sociálně-právní ochrany má tedy dvojí podobu. Tou první je OSPOD jako správní úřad, který poskytuje poradenskou činnost a podobu kolizního opatrovníka dítěte, který zastupuje dítě v soudním řízení a chrání jeho zájmy.^{22/23}

Z ustanovení § 469 z. ř. s. vyplývá, že dítě musí být v řízení zastoupeno opatrovníkem, kdy opatrovníkem soud zpravidla jmenuje právě OSPOD. Dítě je v řízení zastoupeno kolizním opatrovníkem z důvodu, aby nedocházelo ke konfliktu zájmů mezi dítětem a rodiči dítěte, kteří by ho dle ustanovení § 22 o. s. ř. jinak zastupovali. OSPOD tak jakožto kolizní opatrovník vykonává ochrannou funkci. Zároveň je zákonem upravena také podmínka, že opatrovníkem nelze jmenovat orgán sociálně-právní ochrany dětí, který podal návrh na zahájení řízení. K výkonu opatrovnictví dítěte jsou příslušní pracovníci OSPOD obecního úřadu obce s rozšířenou působností v místě trvalého pobytu dítěte.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou správními orgány, a proto se při své činnosti musí řídit zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (Dále také „SpŘ“). Z tohoto důvodu se také na OSPOD vztahuje, že sociálně-právní ochrana dětí má být poskytována bez zbytečného prodlení, dotčené osoby mají být co nejméně zatěžovány a mají jim při jejím výkonu vznikat co nejnižší náklady. Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají povinnost chovat se ke všem účastníkům řízení nestranně, nezaujatě, slušně a vykonávat své

²¹ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 19-20. ISBN 978-80-7400-606-7.

²² SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1015. ISBN 978-80-7400-788-0.

²³ ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-08]. dostupné v systému Beck-online.

úkoly za účelem nalezení řešení v nejlepším zájmu dítěte. Kolizní opatrovník musí v řízení dítěti poskytovat informace a objasňovat důsledky jednotlivých kroků. Má také povinnost zjišťovat názory dítěte a ty pak zprostředkovat soudu.²⁴

Kolizní opatrovník má stejné postavení jako zástupce účastníka řízení na základě procesní plné moci. Zastupuje dítě v průběhu soudního řízení až do právní moci rozsudku. Mezi práva kolizního opatrovníka se řadí právo účastnit se jednání, nahlížet do soudního spisu, právo klást svědkovi otázky, právo vyjádřit se a navrhnout důkazy, právo na doručení předvolání k prvnímu jednání ve věci, právo obdržet rozsudek, právo navrhnout soudu, aby vyslovil předběžnou vykonatelnost rozsudku, v případě že by hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy, právo podat odvolání.²⁵

Soud je odpovědný za výběr kolizního opatrovníka, což potvrdil i Ústavní soud v jednom ze svých nálezů.²⁶ Soud má rovněž povinnost dohlížet, zda opatrovník plní vůči nezletilému úkoly, které vyplývají z čl. 10 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí č. 54/2001 Sb. m. s..²⁷

1.3.3.2. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je správním úřadem s celostátní působností, který je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí zajišťuje sociálně-právní ochranu dětí ve vztahu k cizině, přičemž vztah k cizině může být zejména na straně účastníků řízení pro jejich státní příslušnost, bydliště nebo místo, kde se nacházejí. Cizí prvek však může spočívat i na jiné skutečnosti, např. předmět právních vztahů se nachází v zahraničí nebo pokud bylo ve věci péče soudu o nezletilé naposledy rozhodnuto soudem cizího státu podle práva cizího státu.²⁸

Mezi typické agendy úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí patří mezinárodní osvojení, zajištění práva styku, vymáhání výživného a mezinárodní únosy. Stejně jako OSPOD, může i úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí vykonávat funkci kolizního opatrovníka dítěte.²⁹

²⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-08]. dostupné v systému Beck-online.

²⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta, HOLÁ, Lenka, LEIX, Alicja, KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nástroje řešení rodičovských konfliktů. Praha: Leges, 2021. s. 224-225. ISBN 978-80-7502-568-5

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 22.11.2012, sp. zn. II. ÚS 194/11

²⁷ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1015. ISBN 978-80-7400-788-0.

²⁸ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1015. ISBN 978-80-7400-788-0.

²⁹ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1015. ISBN 978-80-7400-788-0.

2. Řízení ve věcech péče o nezletilého ve smyslu § 466 písm. b) z. ř. s.

Péče o nezletilé dítě je jednou z nejdůležitějších složek rodičovské odpovědnosti. Péče o nezletilé dítě zahrnuje dle zákona především péči o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

Řízení ve věcech péče o nezletilé dítě ve smyslu ustanovení § 466 písm. b) z. ř. s. je řízením, ve kterém je stanoveno, kdo bude o dítě osobně a každodenně pečovat. Řízení lze zahájit i bez návrhu. Řízení o svěřeni dítěte do péče je upraveno především v ustanovení § 906 až 908 a § 953 až 957 obč. zák.

Soud musí při rozhodování o svěřeni dítěte do péče brát v úvahu nejenom vnitrostátní právní úpravu, ale i tu mezinárodní. Kupříkladu dle článku devět Úmluvy o právech dítěte má dítě právo na péči obou rodičů a rodiče mají právo, aby od nich dítě nebylo proti jejich vůli zásadně odděleno.³⁰

O poměrech dítěte soud rozhoduje v případě, že má dojít k rozvodu rodičů dítěte nebo pokud spolu rodiče dítěte nežijí a nepodaří se jim dohodnout se na úpravě péče o dítě. Rodiče dítěte jsou tedy buď prozatím nerozvedenými manželi nebo se jedná o rodiče dítěte, kteří neuzavřeli manželství.

Nezletilé dítě může být na základě rozhodnutí soudu svěřeno do péče jednoho z rodičů, do společné nebo střídavé péče rodičů, případně do péče jiné osoby. Součástí řízení o svěřeni dítěte do péče je i stanovení výživného. Soud, který rozhodne o tom, kterému z rodičů má být dítě svěřeno do péče, musí zároveň rozhodnout i o výživném a může rozhodnout i o úpravě styku dítěte s druhým z rodičů. Pro vydání rozhodnutí o výživném a úpravě styku dítěte s druhým z rodičů nemusí soud zahajovat řízení o výživě dítěte podle ustanovení § 466 písm. c) z. ř. s. a o úpravě styku s nezletilým podle ustanovení § 466 písm. d) z. ř. s., soud totiž rozhodne v rámci řízení o poměrech dítěte dle ustanovení § 466 písm. b) z. ř. s.³¹

V řízení o svěřeni dítěte do péče hraje čas klíčovou roli, proto je soudu uloženo, aby rozhodnutí ve věci samé vydal zpravidla do šesti měsíců od zahájení řízení, jinak musí odůvodnit, co způsobilo překročení této lhůty. Důvodem je snaha předejít narušení vztahu rodiče a dítěte.³²

³⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta, HOLÁ, Lenka, LEIX, Alicja, KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nástroje řešení rodičovských konfliktů. Praha: Leges, 2021. s. 66. ISBN 978-80-7502-568-5.

³¹ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 53. ISBN 978-80-7400-606-7.

³² SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 53. ISBN 978-80-7400-606-7.

Dále je v řízení kladen důraz na to, aby soud vedl rodiče, pokud možno, ke smírnému řešení. Za tímto účelem může soud rodičům nařídít účast na mimosoudním smířícím řízení, mediačním setkání, rodinné terapii nebo setkání s psychologickým odborníkem.³³

Soud rozhoduje ve věci samé rozsudkem, který musí obsahovat odůvodnění. Proti tomuto rozsudku je přípustné odvolání. Rozsudky na placení výživného a rozsudky o prodloužení trvání výchovného opatření spočívajícího v dočasném odnětí dítěte z péče rodičů jsou předběžně vykonatelné.

Soud může rozhodnout také tak, že schválí dohodu rodičů o výkonu rodičovské odpovědnosti. Tato schválená dohoda má také formu rozsudku, který musí obsahovat odůvodnění. Proti rozsudku, kterým byla dohoda rodičů schválena se nelze odvolat. Dohoda rodičů musí být sepsána do soudního protokolu a je nutné, aby ji podepsali všichni účastníci řízení. Pokud by tyto podmínky splněny nebyly, soud nebude k dohodě přihlížet. Soud má možnost dohodu rodičů schválit v plném rozsahu nebo ji neschválí. Soud nemůže dohodu schválit jen z části. Dohoda rodičů o výkonu rodičovské odpovědnosti nesmí být ve zřejmém rozporu se zájmy dítěte. Pokud by tomu tak bylo, soud návrh na dohodu zamítne.³⁴

Mezi řízení ve věci péče o nezletilé děti se řadí také řízení o svěřeni dítěte do péče jiné osoby dle ustanovení § 953 a násl. obč. zák..³⁵

2.1. Řízení o úpravě poměrů dítěte

Pokud má být rozhodnuto o rozvodu manželství, soud musí nejdříve určit, jakým způsobem bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat. O rozvodu manželství může soud jednat až v okamžiku, kdy rozsudek o úpravě poměrů nezletilého dítěte po rozvodu nabude právní moci.

Jedná se o soudní rozhodnutí, kterému z rodičů budou svěřeny děti do péče, případně v jakém rozsahu bude rodiči umožněn styk s dítětem a v jaké výši bude vyměřeno výživné. Aktivně legitimováni k podání návrhu na úpravu poměrů k nezletilému dítěti po dobu po rozvodu jsou rodiče dítěte.

Soud při svém rozhodování musí vzít v úvahu nejen vztah dítěte ke svým rodičům, ale také ke svým sourozencům a ostatním rodinným příslušníkům, např. prarodičům. Soud musí vždy rozhodovat v souladu se zájmem dítěte. To platí i v případě, že se rodiče na výkonu rodičovské

³³ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kolektiv. Praktikum civilního procesu. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2020. s. 219. ISBN 978-80-7380-785-6.

³⁴ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 57-61. ISBN 978-80-7400-606-7.

³⁵ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1015. ISBN 978-80-7400-788-0.

odpovědnosti společně dohodnou. Soud tedy takovou dohodu schválí pouze tehdy, pokud nebude v rozporu se zájmy dítěte.

Ústavní soud se ve svém nálezu³⁶ k rozhodování ve věci řízení o úpravě poměrů dítěte vyjádřil následovně: „*Co největší naplnění rovné rodičovské péče má být cílem rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí.*“ Platí, že jak soud, tak všichni ostatní, kteří se na rozhodování o dětech podílejí, tj. sociální pracovníci, advokáti atd. by měli vyvinout maximální úsilí k tomu, aby se podařilo dohodu rodičů uzavřít, a to především s ohledem na psychické zdraví dětí³⁷. Soud může, při své snaze dovést rodiče ke smírnému řešení v podobě dohody, uložit rodičům na dobu nejvýše tří měsíců účast na mimosoudním smířícím nebo mediačním jednání, rodinné terapii nebo rodičům nařídít setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie.³⁸

2.2. Formy péče o dítě

Ustanovení § 907 obč. zák. vymezuje čtyři druhy forem péče o nezletilé dítě, kterými jsou výlučná péče jednoho z rodičů, společná péče obou rodičů, střídavá péče rodičů nebo svěřením dítěte do péče jiné osoby. Je na místě zdůraznit, že žádná z výše uvedených forem péče není privilegována, což potvrdil také Ústavní soud svým nálezem³⁹, když prohlásil: „*Péče o dítě po odluce rodičů je ze zákona zajištěna prostřednictvím čtyř forem výchovy – výlučnou péčí jednoho z rodičů, střídavou péčí, společnou péčí, popř. péčí osobou odlišnou od rodičů. Žádná priorita některé z uvedených forem ze zákona (§ 907 odst. 1 obč. zák.) nevyplývá, ačkoliv se na toto téma vedly dlouhodobé diskuze před přijetím „nového“ občanského zákoníku. V případě společné či střídavé péče je rovnoměrný podíl na péči o dítě zajištěn již rozhodnutím o jedné z těchto forem. U výlučné péče je nutné zohlednit uvedená východiska nejlepšího zájmu dítěte a upravit styk druhého rodiče s dítětem v odpovídajícím rozsahu, aby byla rovnoměrná péče matky i otce o dítě zajištěna*“.⁴⁰

Dětský psycholog prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc., v jednom ze svých dílech⁴¹ prohlásil: „*Optimální formou styku po rozvodu je volné pokračování rodinného vztahu. Manželství se sice rozešlo, ale oba rodiče uznávají, že jejich rodičovství pokračuje a že je třeba rodičovské*

³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 02.12.2019, sp. zn. II. ÚS 4189/18

³⁷ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-08]. dostupné v systému Beck-online.

³⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta, HOLÁ, Lenka, LEIX, Alicja, KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nástroje řešení rodičovských konfliktů. Praha: Leges, 2021. s. 67. ISBN 978-80-7502-568-5.

³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 21.11.2017, sp. zn. IV ÚS 1921/17

⁴⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta, HOLÁ, Lenka, LEIX, Alicja, KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nástroje řešení rodičovských konfliktů. Praha: Leges, 2021. s. 66. ISBN 978-80-7502-568-5.

⁴¹ MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči.1. vydání. Praha: H&H,1992. s. 11. ISBN 80-85467-53-4.

vztahy k dítěti zachovat.“ Tímto tvrzením opět není vyzdvížena žádná z forem péče o dítě. Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc., pouze poukazuje na to, jaký postoj by rodiče měli při řešení úpravy poměrů dítěte po rozvodu zastávat, aby nedocházelo ke zbytečné psychické zátěži dítěte.

2.2.1. Výlučná péče

Jednou z forem péče o dítě je výlučná péče, tedy svěření dítěte do péče jednoho z rodičů. Tato forma je stále nejpoužívanější formou v případě rozvodu manželství nebo rozchodu rodičů. Zároveň bývá první volbou rodičů. Pokud jsou návrhy obou rodičů shodné, navrhují svěření dítěte do péče stejné osoby, pak soud tuto shodu pouze přezkoumá z hlediska nejlepšího zájmu dítěte a provede odpovídající důkazní řízení. Pokud se rodiče neshodnou a oba navrhují svěření dítěte do své péče, pak soud bude postupovat dle ustanovení § 907 odst. 2 obč. zák.. Soud rozhodne o svěření dítěte do péče v souladu se zájmem dítěte. Vezme v úvahu především, který z rodičů doposud o dítě řádně pečoval a dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje, citové vztahy dítěte k sourozencům a dalším příbuzným nebo blízkým osobám, výchovné schopnosti každého z rodičů, osobnost dítěte, zázemí dítěte, stabilitu výchovného prostředí, životní poměry rodičů.⁴²

Ať už soud svěří dítě do výlučné péče kterémukoli z rodičů, druhý rodič nepřichází o rodičovskou odpovědnost ani nedochází k jejímu omezení. Oba rodiče jsou nadále oprávněni dítě vychovávat, spravovat jeho jmění, zastupovat dítě v právních vztazích atd. Soud může zároveň rozhodnout o styku dítěte s nepečujícím rodičem a o úpravě výživného.⁴³

2.2.2. Společná péče

Druhou formou péče o dítě je společná péče. Společná péče se od ostatních liší především tím, že rodiče musí se společnou péčí souhlasit. Soud nemůže autoritativně rozhodnout o společné péči bez konsensu rodičů. Ke svěření dítěte do společné péče rodičů dochází v případě, že rodiče dítěte zůstávají bydlet na stejné adrese či od sebe bydlí v zanedbatelné vzdálenosti a domluví se, že i nadále budou o dítě pečovat společně.⁴⁴ Dále je společná péče vhodným řešením pro starší děti, u kterých není péče ze strany rodičů téměř vůbec nutná. Nedochází tedy k úpravě styku dítěte

⁴² PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-13]. dostupné v systému Beck-online.

⁴³ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-13]. dostupné v systému Beck-online.

⁴⁴ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-13]. dostupné v systému Beck-online.

ani ke stanovení výživného. Rodiče budou po schválení společné péče soudem pokračovat v neupraveném režimu péče jako doposud.

Ústavního soud se v jednom ze svých rozhodnutí⁴⁵ vyjádřil ke společné péči následovně: „*Obecné soudy by v případě, kdy jsou rodiče schopni akceptovat určité řešení týkající se uspořádání poměrů svého dítěte, měly ke svým oprávněním přistupovat spíše zdrženlivě a respektovat stanovisko rodičů, neboť ingerence státu by měla nastoupit pouze v případech, kdy je to skutečně nezbytně nutné.*“ Z této právní věty vyplývá, že pokud jsou rodiče schopni domluvy na společné péči, a tato domluva není ve zjevném rozporu s nejlepším zájmem dítěte, soud by ji měl být vždy nakloněn.

Společná péče je bohužel nejméně využívanou formou péče o dítě. Důvodem je především přetrvávající konflikt mezi rozvádějícími se rodiči, kteří se nejsou schopni domluvit na péči o svého potomka.

2.2.3. Střídavá péče

Svěření dítěte do střídavé péče rodičů spočívá v tom, že dítě je střídavě v péči obou rodičů, kdy dochází k předávání dítěte v rámci předem stanovených intervalů. Zákon nestanovuje, jak dlouhé by měly být intervaly pro předání dítěte. Nejčastěji se však intervaly pohybují v rozmezí týdne, čtrnácti dnů. Pokud jsou děti nízkého věku, pak je pro ně příhodnější, pokud je interval pro předání dítěte do péče druhého rodiče kratší než týden, nebo alespoň ne delší než týden. Ideální je, pokud má malé dítě možnost se alespoň jednou v týdnu, např. v rámci jednoho odpoledne, setkat i se svým druhým rodičem.⁴⁶

Existuje také možnost, kdy ke střídavé péči dochází způsobem, že děti zůstávají bydlet v bytě či domě, kde bydlely s rodiči doposud a rodiče se v péči o děti střídají na této adrese. S touto formou péče jsem se setkala i při své praxi v advokátní kanceláři. Díky tomu, že nedochází k faktickému předání dítěte, nedochází ke konfliktům mezi rodiči, ke kterému často dochází při klasickém předávání dítěte. Souhlasím však s názorem psychologa PhDr. Tomáš Nováka, který v jednom ze svých děl⁴⁷ uvedl, že varianta tří bytů, tj. jeden pro dítě a další dva pro každého z rodičů, je finančně velmi náročná a není tak realizovatelná pro každého. Dále se také vyjádřil, že se prozatím nesešel s případem, kde by střídání rodičů v jednom bytě bylo dlouhodobě udržitelné. Doktor Novák vysvětluje, že průběhu času se vždy objeví problémy, které nemusejí

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 15.03.2016, sp. zn. III. ÚS 2298/15

⁴⁶ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Střídavá péče velebená i proklínaná. Bulletin advokacie, 2015, č. 3. ISSN 1214375.

⁴⁷ NOVÁK, Tomáš. Střídavá péče o dítě. Zájem dítěte především. 1. vydání. Praha: Portál, 2013. s. 65. ISBN 978-80-262-0342-1.

být finanční povahy a nakonec vyústí v ukončení modelu střídání rodičů v bytě. Toto tvrzení ohledně neudržitelnosti modelu střídání rodičů nemohu samozřejmě vzhledem ke své krátké praxi posoudit.

Zákon nestanovuje, zda dávat přednost střídavé či výlučné péči. Panuje tedy shoda jak mezi právní úpravou, tak názory některých psychologů⁴⁸, že neexistuje žádná privilegovaná forma péče o dítě, ale vždy je nutné zvážit všechny okolnosti, z kterých lze vyvodit ideální formu péče pro tento konkrétní případ.

O střídavé péči může soud rozhodnout na základě dohody rodičů, kterou schválí, pokud není ve zjevném rozporu se zájmem dítěte, nebo soud o této formě péče o dítě rozhodne bez ohledu na nesouhlas rodičů dítěte, pokud dospěje k závěru, že je střídavá péče pro dítě nejvhodnější formou. K tomuto závěru dospěl Ústavní soud ve svém rozhodnutí⁴⁹ ze dne 30.12.2014, kde konstatoval že vzhledem k tomu, že zákonodárce neuvedl podmínku souhlasu obou rodičů se svěřením dítěte do střídavé péče, projevil tím své stanovisko souhlas rodičů při svěřením do střídavé péče nevyžadovat.⁵⁰

Se střídavou péčí je úzce spojena otázka vzdálenosti mezi bydlišti rodičů dítěte. Ústavní soud se k této problematice ve svém nálezu⁵¹ ze dne 30.05.2014 vyjádřil tak, že velká vzdálenost mezi bydlišti rodičů není důvodem, kvůli kterému by nešlo rozhodnout o střídavé péči, je však zapotřebí přihlídnout k jiným důvodům s tím souvisejícím, a to především zda převozem a pobytem ve zcela odlišném prostředí nedochází k nadměrné fyzické a psychické zátěži dítěte. Dále je také potřeba reflektovat další problémy související s velkou vzdáleností mezi bydlišti rodičů, a to především problémy související se školní docházkou, kroužky dítěte a návštěvami dětského lékaře.⁵²

Je důležité zmínit, že při střídavé péči neodpadá žádnému z rodičů vyživovací povinnost a oběma rodičům je soudem stanoveno výživné. Tím se, mimo jiné, střídavá péče liší od společné péče, kde nedochází ke stanovení výživného⁵³. O výživném je většinou rozhodnuto v rámci řízení o péči. Existují ale také případy, kdy soud výživné nestanoví, protože finanční situace rodičů je obdobná.⁵⁴

⁴⁸ Např. dětský psycholog prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc., ve svém díle *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 30.12.2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

⁵⁰ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 3. ISBN 978-80-7400-596-1.

⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 30.05.2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13

⁵² PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: Komentář* [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-14]. dostupné v systému Beck-online.

⁵³ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: Komentář* [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-14]. dostupné v systému Beck-online.

⁵⁴ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Střídavá péče velebená i proklínaná*. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 3. ISSN 1214375.

Zdržím se části, kde bych popisovala, za jakých okolností a pro jak staré děti je střídavá péče vhodná. Ptala jsem se na tuto otázku tří na sobě nezávislých soudců a každý měl na moji otázku jinou odpověď. Jeden soudce bral střídavou péči vždy až jako poslední možnost, další soudce se řídil věkem dítěte, kdy podle jeho názoru je střídavá péče vhodná pro děti starší čtyř let a poslední soudce byl toho názoru, že střídavá péče je nejlepší cestou a pokud to aspoň trochu jde, pak vždy zvolí právě tuto cestu. Když jsem hledala názory dětských psychologů v publikacích⁵⁵ zabývajících se střídavou péčí a dětskou psychologií, tak jsem samozřejmě narazila na pár myšlenek, kde panovala v názorech shoda. Není například vhodné, aby dítě v průběhu střídavé péče navštěvovalo střídavě dvě školy nebo dětské kroužky a vždy je kladen důraz na snahu o vlídný přístup rodičů k sobě navzájem. Názory se liší v otázce pro jak staré dítě je střídavá péče vhodná. Většinou šlo o děti starší čtyř, pěti, šesti let. Já jsem si z toho vzala především to, že ať už budeme vnímat jakoukoli formu péče o děti jako tu nejlepší, stejně nebude dobře fungovat, pokud tomu nepůjdou rodiče naproti. Nelze samozřejmě vždy ze strany soudu či advokátů zařídit, aby si rodiče uvědomili, že při řízení o péči nezletilého nejde o jejich spory a křivdy, ale o blaho dítěte, které je má oba rádo a chce vyrůstat s milujícími rodiči. Přesto si myslím, že by soud měl vyvinout veškeré své úsilí při snaze dovést rodiče k dohodě, protože právě soud je jednou z mála institucí, kterou rodiče budou brát vážně. Advokáti by si na druhou stranu měli uvědomit, že i oni by měli apelovat na svého klienta, tedy na rodiče dítěte, aby v řízení nevyvolávali zbytečné hádky. Chápu, že advokát se řídí pokyny klienta, přesto by však měl svého klienta poučit o důsledcích jeho rozhodnutí. Tím samozřejmě myslím i důsledky týkající se psychického zdraví jeho dítěte, pokud se klient rozhodne vylévat si prostřednictvím řízení na svého bývalého manžela vztek.

2.2.4. Péče jiné osoby

Svěření dítěte do péče jiné osoby je institutem náhradní rodinné péče. Účelem je především výkon osobní péče o dítě člověkem odlišným od rodiče, poručníka, pěstouna.⁵⁶ Soud rozhodne o svěření dítěte do péče jiné osoby v případě, že o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů, o dítě nemůže osobně pečovat poručník, pokud soud rozhoduje o rozvodu rodičů a dítě nelze svěřit ani jednomu z rodičů, nebo pokud o dítě pečuje osoba příbuzná či blízká a rodiči či jinému předku

⁵⁵ NOVÁK, Tomáš. Střídavá péče o dítě. Zájem dítěte především. 1. vydání. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0342-1.; Matějček, Zdeněk. Praxe dětského psychologického poradenství. 2 aktualizované a upravené vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0000-0.; TRÁVNÍČEK, Milan. Střídavá péče. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 3. ISBN 978-80-7400-596-1.; ŘÍČAN, Pavel, KREJČÍŘOVÁ, Dana a kol. Dětská klinická psychologie. 4 přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2006. s. 438. ISBN 80-247-1049-8.

⁵⁶ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-15]. dostupné v systému Beck-online.

dítěte lze stanovit výživné ve výši, která bude zabezpečovat odůvodněné potřeby dítěte.⁵⁷ Svěření dítěte do péče jiné osoby má vždy přednost před ústavní výchovou.

K rozhodnutí o svěření dítěte do péče cizí osoby dochází např. pokud rodiče z objektivních či subjektivních okolností nemohou nebo nechtějí o nezletilé dítě pečovat. Mezi subjektivní okolnosti se řadí případy, kdy rodiče o dítě pečovat mohou, ale nechtějí a dítě opustí. Dále např. v případě, že jsou rodiče dítěte závislími na návykových látkách takovým způsobem, že nejsou schopni pečovat o své dítě. K objektivním okolnostem patří např. nemoc rodiče, výkon trestu rodiče, omezení svéprávnosti rodiče v rozsahu péče o nezletilé dítě, dlouhodobý pobyt rodiče v cizině. Před rozhodnutím o svěření dítěte do péče jiné osoby musí soud vždy zjistit názor nezletilého dítěte a vyhodnotit, zda je jeho péče cizí osobou v jeho zájmu.⁵⁸

Tzv. jinou osobou, která má vykonávat péči o dítě je myšlena zejména osoba příbuzná či blízká dítěti nebo rodičům. Pečující osoba a dítě se tedy navzájem znají. Soud může svěřit dítě do péče osobě, která poskytuje záruky řádné péče o dítě a která bude s převzetím dítěte do péče souhlasit. Kromě toho musí být pečující osoba plně svéprávná, bezúhonná, mít bydliště na území České republiky. Pokud přichází v úvahu pečující osoby více lidí, soud dá přednost té osobě, která je příbuzná dítěte nebo je mu blízká. Takové rozhodnutí však musí být v souladu se zájmy dítěte.⁵⁹

Soud o svěření dítěte do péče jiné osoby rozhoduje rozsudkem, ve kterém vymezí práva a povinnosti pečující osoby. Pečující osoba má především právo a povinnost osobně pečovat o dítě. Dále má pečující osoba povinnost informovat rodiče o podstatných záležitostech dítěte a udržovat, prohlubovat pocit sounáležitosti dítěte s jeho rodiči. Mezi hlavní práva pečující osoby patří právo hospodařit s výživným určeným pro dítě.⁶⁰

O svěření dítěte do péče jiné osoby lze uvažovat pouze v případě, že existuje osoba, která má k dítěti vyživovací povinnost. Pokud taková osoba neexistuje, je potřeba využít jiné formy náhradní rodinné péče, jako je např. pěstounství.⁶¹

⁵⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. Rodinné právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 316. ISBN 978-80-7400-877-1.

⁵⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. Rodinné právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 316-317. ISBN 978-80-7400-877-1.

⁵⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. Rodinné právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 316-317. ISBN 978-80-7400-877-1.

⁶⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. Rodinné právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 317. ISBN 978-80-7400-877-1.

⁶¹ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-15]. dostupné v systému Beck-online.

3. Řízení ve věcech výživy nezletilého dítěte ve smyslu § 466 písm. c) z. ř. s.

Řízení o výživě nezletilého dítěte je upraveno v ustanovení § 910 až 919 a ustanovení § 923 obč. zák. Jedná se o procesní řízení, ve kterém je rozhodováno pouze o vyživovací povinnosti k dítěti, případně změnách či zániku vyživovací povinnosti, kdy řízení o výživě nezletilého dítěte není sekundárním řízením v rámci jiného, komplexního řízení, jako je např. řízení o úpravě poměrů rodičů k dítěti pro dobu po rozvodu nebo řízení o svěřeni dítěte do péče třetí osoby. Pokud tedy mluvíme o řízení o výživě nezletilého dítěte dle ustanovení § 466 písm. c) z. ř. s., myslíme tím řízení ve smyslu § 923 obč. zák. a případy, kdy soud rozhoduje o vyživovací povinnosti osob, které mají k dítěti vyživovací povinnost, ale nemají rodičovskou odpovědnost.⁶²

Řízení je zahajováno na návrh i bez návrhu. Návrh na zahájení řízení obsahuje především částku, která představuje výživné a datum od kterého má být výživné přiznáno. Pokud soud rozhoduje o výživném několika dětí, je nutné stanovit výživné pro každé dítě zvlášť.

Věcně příslušným soudem je okresní soud, jenž je obecným soudem nezletilého dítěte. Pokud se ovšem jedná o stanovení výživného nebo o jeho změnu pro zletilé dítě, je věcně a místně příslušný soud rodiče, po kterém je výživné žádáno. Je tomu tak proto, že řízení o výživném zletilého dítěte není řízením podle z. ř. s.⁶³

Účastníky řízení o výživě nezletilého dítěte jsou nezletilé dítě zastoupené kolizním opatrovníkem, rodiče nebo jiné osoby, které mají k dítěti vyživovací povinnost a osoby, které mají právo přijmout výživné, se kterým je spojena povinnost uspokojovat z výživného potřeby dítěte.⁶⁴

Výživou se rozumí uspokojování všech životních potřeb dítěte. Jinými slovy nejedná se pouze o finanční prostředky na zajištění výživy dítěte, jak by se z názvu výživné dalo předpokládat, ale o zajišťování všech životních potřeb dítěte nezbytných pro všestranný vývoj po stránce fyzické, duševní, výchovné i emocionální. Výživným se rozumí soubor všech majetkových hodnot, které jsou poskytovány za účelem vyživování, tedy uspokojování životních potřeb.⁶⁵ Právo na výživné je osobním právem, nelze tudíž převést na jinou osobu. Zároveň se oprávněný ani jeho zákonný zástupce nemůže vzdát plnění vyživovací povinnosti.⁶⁶ Z ustanovení § 613 obč. zák. navíc říká, že právo na výživné se nepromlčuje, práva na jednotlivá opětuující se plnění však promlčení podléhají. Pokud dojde k tomu, že soud stanoví právo na výživné a vyživovací povinnost, platí, že

⁶² SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 71. ISBN 978-80-7400-606-7.

⁶³ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 71. ISBN 978-80-7400-606-7.

⁶⁴ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 72. ISBN 978-80-7400-606-7.

⁶⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 126. ISBN 978-80-7478-937-3.

⁶⁶ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-02-28]. dostupné v systému Beck-online.

proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný, není započtení možné, jak říká ustanovení § 1988 odst. 1 obč. zák.. O započtení pohledávky výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný se nelze ani dohodnout, což vyplývá z ustanovení § 1991 obč. zák..

Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti není součástí rodičovské odpovědnosti a trvání vyživovací povinnosti není závislé na dosažení zletilosti či s dosažením jiné věkové hranice, což vyplývá z ustanovení § 859 obč. zák.. Právo na výživné vzniká ex lege narozením dítěte a zaniká okamžikem, kdy je dítě schopno se samo živit. Schopností sám se živit je míněna schopnost získávat prostředky k uspokojování svých potřeb vlastní prací. Vyživovací povinnost má být plněna tak, jak je v dané situaci potřeba. Pokud však bylo výživné stanoveno rozhodnutím soudu, je přesně určena výše výživného i další podmínky plnění.⁶⁷ Ustanovení § 913 odst. 1 obč. zák. říká, že pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i možnosti, schopnosti a majetkové poměry povinného. Ustanovení § 915 odst. 1 obč. zák. ovšem říká, že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů, přičemž toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.

Výživné se dle ustanovení § 921 odst. 1 obč. zák. plní v pravidelných dávkách a je splatné vždy na měsíc dopředu, ledaže soud rozhodl jinak nebo se osoba výživou povinná dohodla s osobou oprávněnou jinak. Z výroku musí být jasné, že osoba je povinna k placení výživného k rukám pečující osoby v konkrétní částce s předem stanovenou splatností. Výživné může být přiznáno nejdříve ode dne, kdy bylo právo na výživné uplatněno, resp. ode dne, kdy bylo zahájeno řízení o výživě. Pokud jde ovšem o dítě, které uplatňuje své právo na výživné nebo jedná-li se o právo na výživné nezletilého, který není plně svéprávný, může být výživné přiznáno i zpětně, a to nejdéle za dobu tří let nazpět, jak říká ustanovení § 922 odst. 1 obč. zák..⁶⁸

Určení výše výživného je pro každý případ velice individuální. Soud při určování výše výživného přihlíží jak k okolnostem na straně oprávněného, tak k okolnostem na straně povinného. Mezi okolnosti na straně oprávněného můžeme řadit například věk dítěte. Obecně lze říci, že s věkem dítěte rostou náklady na potřeby dítěte. Ovšem z tohoto pravidla existují výjimky, a to především u nejmenších dětí, kterým je nutné pořizovat pleny, umělé kojenecké mléko, pokud dítě není kojeno, dále tzv. výbavičku, tedy kočárek, postýlku atp. Starší dítě tyto náklady nemá, má ovšem větší spotřebu na běžnou stravu, zajištění školních pomůcek a mimoškolních aktivit. Společně se školní docházkou dochází k výdajům v podobě škol v přírodě, lyžařských zájezdů atp.

⁶⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 126-129. ISBN 978-80-7478-937-3.

⁶⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 126-129. ISBN 978-80-7478-937-3.

Dalším faktorem, který je třeba zohlednit, je zdravotní stav dítěte. Mezi hlavní náklady v této oblasti patří výdaje na doplatky léků, rehabilitace, potřeba rovnátek, brýlí, očkování atd. U dívek se náklady na jejich potřeby zvyšují také v důsledku pořizování menstruačních pomůcek či zajištění antikoncepce. Dalším značným výdajem jsou prostředky na zájmovou činnost dítěte, kam spadají platby za dětské kroužky nebo nákup pomůcek pro realizaci kroužku. Mezi okolnosti na straně povinného se řadí především majetkové poměry povinného, které lze zjistit například z výpisu z katastru nemovitostí, z registru motorových vozidel, dotazem u peněžních ústavů na základě ustanovení § 38 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, z obchodního rejstříku, z případného vlastnictví cenných papírů, starožitností atp. Další okolností na straně povinného je příjem povinného z pracovní nebo jiné obdobné činnosti či jeho podnikatelské činnosti. V neposlední řadě je také nutné přihlížet k ostatním závazkům povinného, čímž se myslí především to, zda má povinný jinou vyživovací povinnost než k dítěti, nesplacenou hypotéku, jiné dluhy atd. Kromě okolností na straně oprávněného a povinného může soud využít nezávazných pomocných soudcovských materiálů tzv. tabulek. Tabulky obsahují doporučená výchozí rozmezí pro stanovení výše výživného za účelem sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na nezaopatřené děti.⁶⁹

⁶⁹ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-02-28]. dostupné v systému Beck-online.

4. Řízení ve věcech styku s nezletilým dítětem ve smyslu § 466 písm. d) z. ř. s.

V řízení ve věcech styku s nezletilým dítětem upravuje soud styk dítěte s nepečujícím rodičem, případně i styk dítěte s jinými příbuznými osobami či osobou dítěti společensky blízkou. Pokud je to nutné v zájmu dítěte, soud může omezit či zakázat styk nezletilého dítěte s rodičem. Hmotněprávní úprava styku nezletilých s třetími osobami je upravena v ustanovení § 887 až 891 a ustanovení § 927 obč. zák. Kromě toho může být předmětem řízení také vzájemná informační povinnost rodičů o dítěti a jeho zájmech. Informační povinnost se týká především informací ohledně zdravotního stavu dítěte. Nemyslí se tím ovšem běžné nemoci lehčího průběhu jako je např. kašel nebo rýma, ale pokud dítě trpí vážnější nemocí, pokud bylo dítě hospitalizováno nebo pokud dítě utrpělo úraz např. v podobě zlomeniny atd. Informační povinnost se dále týká záležitostí školní docházky, svolení placené mimoškolní aktivity, výchovných problémů nebo výjezdů do zahraničí a další odchylky od běžného režimu.⁷⁰

Stykem dítěte s rodičem rozumíme právo rodiče stýkat se se svým dítětem a zároveň právo dítěte stýkat se se svým rodičem, jak vyplývá z ustanovení § 887 a 888 obč. zák.. Právo dítěte stýkat se s nepečujícím rodičem je navíc upraveno a chráněno přímo článkem 9 Úmluvy o právech dítěte, článkem 32 odst. 4 Listiny a prostřednictvím práva na ochranu rodinného života garantovaného článkem 10 odst. 2 Listiny a článkem 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Pokud ale nepečující rodič svého práva na styk s dítětem nevyužívá, nelze jej za to nějak sankcionovat nebo ho k výkonu práva nutit, a to i přesto, že je tímto jednáním porušováno právo dítěte na styk s rodičem. Takové jednání lze pouze přičíst k tíži tohoto rodiče v dalším řízení o styk, výživné, změnu poměrů nebo v obdobných řízeních. K problému nevymahatelnosti nerealizace styku s dítětem se přidává také nešťastně formulovaný výrok, který je v rozsudcích používán a to je „*rodič XY je oprávněn stýkat se s nezl. AB*“. Tato formulace evokuje, že rodiči je rozhodnutím pouze přiznáno právo na styk s dítětem, nikoli zároveň povinnost. Kvůli této formulaci vzniká problém, jelikož nelze vymáhat nerealizované právo.⁷¹

Na právo rodiče na styk s dítětem je nahlíženo jako na soubor práv a povinností vážících se k rodičovské odpovědnosti. Zároveň je právo na styk s dítětem právem *sui generis* osobnostní povahy. To znamená, že právo nelze převést na třetí osobu.⁷² Soud může určit i další osoby, které se mohou či nemohou účastnit styku s dítětem. Neznamená to ovšem, že by i tyto třetí osoby byly

⁷⁰ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 95. ISBN 978-80-7400-606-7.

⁷¹ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-09]. dostupné v systému Beck-online.

⁷² PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-09]. dostupné v systému Beck-online.

účastníky soudního řízení. Nejedná se totiž o osoby, o jejichž právech a povinnostech by bylo rozhodováno.⁷³

Styk nepečujícího rodiče s nezletilým dítětem neznamená jen přímý styk, může se jednat např. o styk prostřednictvím komunikačních technologií jako je elektronická komunikace přes Skype, Facebook atd., elektronickou poštou, SMS zpráv nebo telefonicky.⁷⁴

Soud ve svém rozhodnutí vymezí interval styku s nezletilým dítětem. V rozhodnutí musí být soudem určené místo, kde se bude styk odehrávat. Ten může soud vymezit stanovením místa a času, kde bude dítě ke styku předáno a posléze navraceno. Soud může také určit osoby, které se nesmějí styku účastnit nebo naopak může určit subjekty, bez jejichž přítomnosti nesmí styk proběhnout. Takovému styku se říká asistovaný styk. Většinou se jedná o styk za přítomnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí.⁷⁵ Pokud je to v zájmu nezletilého dítěte, soud může rozhodnout o zachování práva rodiče na styk s dítětem i pokud byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti.⁷⁶

Z ustanovení § 889 obč. zák. vyplývá povinnost obou rodičů dítěte, zdržet se všeho jednání, které by narušovalo vztah dítěte k oběma rodičům nebo ztěžovalo výchovu dítěte. Narušování vztahu dítěte k rodiči má často formu faktického zásahu do práv jednoho z rodičů, například přestěhováním se do vzdálenosti znemožňující kontakt s nepečujícím rodičem nebo formu ovlivňování dítěte. Ustanovení dále obsahuje zákaz bezdůvodného bránění styku dítěte s nepečujícím rodičem. Pokud by rodič, který má dítě v péči, bránil dítěti ve styku s jeho druhým, nepečujícím rodičem, zakládá se tím důvod soudu pro nové rozhodnutí ve věci péče o nezletilého. To ovšem nemusí nutně znamenat, že soud rozhodne o svěřeni dítěte do výlučné péče druhého rodiče. Bránění ve styku může mít několik podob. Může se například jednat o případy, kdy si rezidentní rodič vymýšlí, že je dítě nachlazené nebo trpí jinou obdobnou nemocí, pro kterou nemůže navštívit druhého rodiče nebo se může jednat o případy naprosto přímého odmítnutí umožnit druhému rodiči styk s dítětem.⁷⁷

Může však nastat situace, kdy nedochází ke styku dítěte s rodičem pro odpor dítěte, které odmítá styk realizovat. Pokud zastává dítě tento postoj kvůli vlivu svého rezidentního rodiče, pak se jedná o důvod soudu pro vydání nového rozhodnutí ve věci viz výše. Pokud je ale postoj dítěte založen na předešlých zkušenostech s nepečujícím rodičem, pak soud může rozhodnout o zákazu

⁷³ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 94. ISBN 978-80-7400-606-7

⁷⁴ Rozsudek OS Plzeň-Město z 18.12.2014, sp. zn. 99 P 590/2011

⁷⁵ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 94. ISBN 978-80-7400-606-7.

⁷⁶ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-09]. dostupné v systému Beck-online.

⁷⁷ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-09]. dostupné v systému Beck-online.

styku rodiče s nezletilým dítětem. Před tímto rozhodnutím se však musí soud pokusit o sblížení dítěte s odmítnutým rodičem. Soud většinou postupuje cestou psychologického poradenství nebo umožní odmítnutému rodiči průběh styku s dítětem v neutrálním prostředí. Pokud se po těchto krocích situace nezmění, pak může soud rozhodnout o zákazu styku rodiče s nezletilým dítětem.⁷⁸

Pravomocné rozhodnutí o úpravě poměrů dítěte by mělo vždy předcházet rozhodnutí o styku nezletilého dítěte, jelikož styk je vázán na skutečnost, že dítě je v péči jednoho z rodičů.⁷⁹ O styku nezletilého dítěte s rodičem může soud rozhodnout i bez návrhu, jak vyplývá z ustanovení § 468 odst. 1 z. ř. s.. Nezletilé dítě má právo vyjádřit svůj názor na úpravu styku v rámci řízení o úpravě tohoto styku. Soud má povinnost se s tímto názorem vypořádat.⁸⁰

V rámci řízení o styku s nezletilým dítětem lze na základě ustanovení § 120 o. s. ř. vydat předběžné opatření, kterým dojde k prozatímní úpravě styku. K vydání předběžného opatření může dojít, pokud nelze počkat do doby, než budou poměry účastníků upraveny pravomocných a vykonatelným rozhodnutím ve věci samé. Jak vyplývá ze samotného názvu předběžného opatření, jedná se pouze o dočasnou úpravu a nelze připustit, aby předběžné opatření trvalo roky.⁸¹

Právo stýkat se s dítětem mají dle ustanovení § 927 obč. zák. i jiné osoby kromě rodičů. Jedná se o příbuzné osoby a osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim má dítě citový vztah, který není jen přechodný a pokud by nedostatek styku s těmito osobami způsoboval dítěti újmu. Dítě má však na druhou stranu právo stýkat se s těmito osobami jen pokud tyto osoby se stykem souhlasí. Na rozdíl od rodičů dítěte totiž tyto osoby nemají povinnost stýkat se s dítětem, jelikož nemají k dítěti rodičovskou odpovědnost.⁸²

Řízení ve věci styku s nezletilým dítětem je dle ustanovení § 466 písm. d) z. ř. s. samostatným řízením. Někdy je ovšem styk s dítětem řešen v rámci jiného řízení, především v rámci řízení o úpravě poměrů dítěte po rozvodu nebo při svěřeni dítěte do péče třetí osoby. V takovém případě se nejedná o řízení dle ustanovení § 466 písm. d) z. ř. s..⁸³

⁷⁸ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 97. ISBN 978-80-7400-606-7.

⁷⁹ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-09]. dostupné v systému Beck-online.

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 13.07.2011, sp. zn. III. ÚS 3363/2010.

⁸¹ SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. Občanský soudní řád: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2023-03-10]. dostupné v systému Beck-online.

⁸² SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 101. ISBN 978-80-7400-606-7.

⁸³ SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. s. 95. ISBN 978-80-7400-606-7.

5. Znalec a znalecký posudek

5.1. Znalec

Soudním znalcem je fyzická osoba zapsaná do seznamu znalců vedeného Ministerstvem spravedlnosti, která je oprávněná k výkonu znalecké činnosti. Kromě znalců jakožto fyzických osob jsou k výkonu znalecké činnosti oprávněné též znalecké kanceláře a znalecké ústavy.

Znalce lze charakterizovat jako osobu, která je oprávněna posuzovat odborné skutkové otázky, které je třeba objasnit v řízení před orgány veřejné moci, nebo odborné závěry, které tyto orgány vyžadují pro účely těchto řízení doložit.⁸⁴ Základní charakteristikou znalce je tedy jeho odborná znalost.

Nejvyšší soud vystihl znalce jako osobu, která prostřednictvím svých odborných znalostí posuzuje skutečnosti, které byly soudem určeny, a ve znaleckém posudku soudu sděluje subjektivní výsledek tohoto posouzení.^{85/86}

Znalec je vždy jmenován pro konkrétní obor, odvětví a specializaci a jeho znalecké oprávnění je omezeno pouze na obor, odvětví a specializaci zapsané v seznamu znalců. Znalec se svým jmenováním musí vyslovit souhlas.

Obsahem znalecké činnosti je provádění znaleckých úkonů, což zahrnuje především zpracování a podání znaleckého posudku, jeho doplnění nebo vysvětlení, a činnost, která bezprostředně směřuje k podání znaleckého posudku, jeho doplnění nebo vysvětlení.

Soud znalce při jednání vyslechne, nebo může znalci uložit, aby posudek vypracoval písemně. Je-li ustanoveno několik znalců, mohou podat společný posudek. Místo výslechu znalce může se soud v odůvodněných případech spokojit s písemným posudkem znalce.

Znalec při zjišťování skutkového stavu spolupracuje s ostatními zúčastněnými osobami tak, aby byl skutkový stav náležitě objasněn. Znalec pak soudu předloží svůj subjektivní názor na věc, k němuž využívá úsudek.⁸⁷

Znalec se nesmí zabývat právními otázkami (např. "kterému z rodičů by mělo být nezletilé dítě svěřeno do výchovy"), jejichž řešení je výlučnou záležitostí soudu. Znalec se zabývá pouze skutkovými otázkami. O právních otázkách rozhoduje soudce, a to na základě znaleckého posouzení.

⁸⁴ DÖRFL, Luboš, KRYSL, Alexandr, LEHKÁ, Markéta, VISINGER, Radek. Zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech: Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 3. ISBN 978-80-7400-823-8.

⁸⁵ DÖRFL, Luboš, KRYSL, Alexandr, LEHKÁ, Markéta, VISINGER, Radek. Zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech: Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 4. ISBN 978-80-7400-823-8.

⁸⁶ Nález Nejvyššího soudu ze dne 29.05.2007, sp. zn. 33 Odo 324/2005

⁸⁷ KRÍSTEK, Lukáš. Znalectví. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013. s. 32-33. ISBN 978-80-7478-042-4.

Zásada, že znalec nemá řešit otázky právní, platí i opačně. Pokud by si soudce sám odpověděl na odborné otázky, nedošlo by k jejich projednání před soudem. Účastníci řízení by tak nemohli argumentovat o skutkových otázkách, což by znamenalo, že by nebyla dodržena procesní zásada projednací a zásada ústnosti. K tomuto problému se vyjádřil i ústavní soud, dle kterého soud nemůže sám posoudit otázku, která vyžaduje odborné znalosti, ale musí ustanovit znalce.^{88/89}

5.2. Podjatost znalce

Zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, ve znění pozdějších předpisů (dále také „ZnalZ“) znalci umožňuje odmítnout posudek v případech, kdy by o jeho nestrannosti mohly vznikat pochybnosti. Tuto námitku mohou vznést i strany řízení.

Při kontrole procesních podmínek může být jednou ze stran vznesena námitka podjatosti znalce. Podle ustanovení § 17 o. s. ř. rozhoduje samostatným usnesením předseda senátu o tom, zda znalec je vyloučen pro podjatost ve smyslu ustanovení § 14 až 16 o. s. ř..

Platí zásada vycházející z římského práva *nemo iudex in causa sua* (nikdo nemůže být soudcem ve vlastní věci), tedy že znalec je vyloučen z případu, jestliže se zřetelem k jeho poměru k věci, k účastníkem nebo jejich zástupcům, lze mít pochybnosti o jeho nepodjatosti. Proto se může důkaz znaleckým posudkem provést teprve poté, co nabylo právní moci usnesení o této otázce (tedy podjatosti nebo nepodjatosti znalce), tedy v případě, že byla námitka podjatosti vznesena.

Poměr k věci může být založen na ustanoveních hmotného nebo procesního práva. Při přiměřeném použití ustanovení § 14 o. s. ř. by tedy znalec byl vyloučen, kdyby sám byl, nebo mohl být, účastníkem řízení, nebo kdyby alespoň mohl být vedlejším účastníkem, protože má na věci právní zájem. Důvod vyloučení pro poměr k věci by mohl nastat rovněž tehdy, kdyby měl být znalec slyšen současně jako svědek tedy v případě, kdyby měl na výsledku sporu přímý nebo nepřímý zájem, anebo kdyby již předem měl o věci takové poznatky, které získal až v průběhu řízení a které by tehdy mohly oslabit jeho nestrannost (proto např. nemůže být ustanoven znalcem obvodní pediatr dítěte, o jehož výchově je rozhodováno).

Poměr k účastníkům by byl dán tehdy, pokud by znalec byl k účastníkovi ve vztahu osoby blízké, podle ustanovení § 116 obč. zák., dále i ve vztahu přátelském či nepřátelském, popř. ve vztahu ekonomické nebo služební závislosti.

⁸⁸ KRŮSTEK, Lukáš. Znalectví. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013. s. 36-37. ISBN 978-80-7478-042-4.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 28.06.2000, sp. zn. I. ÚS 641/99

5.3. Znalecký posudek

Výsledkem činnosti znalce je písemný znalecký posudek. Soud ustanoví znalce k vypracování znaleckého posudku v řízení, kde je pro vydání rozhodnutí potřeba odborných znalostí a kdy pro složitost posuzované otázky není dostačující odborné vyjádření nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření. Hranice odbornosti, kdy nastává potřeba zadat odborný problém k řešení znalci, bývá spatřována zpravidla tam, kde poznatky potřebné k řešení skutkové otázky přesahují všeobecné středoškolské vzdělání, nebo je nepostihuje všeobecná lidská zkušenost.⁹⁰ V řízení péče soudu o nezletilé přistupují soudci k zadávání znaleckého posudku v okamžiku, kdy spolu rodiče nejsou schopni dospět ke společnému řešení pod vedením soudce ani při využití odborné pomoci. Soudce by měl mít na paměti, že posouzení znalcem bude nepříjemným zážitkem jak pro posuzované rodiče, tak především pro dítě. Soudce by proto měl přistupovat k zadání znaleckého posudku pouze v případě, kdy selhaly všechny možnosti smírného řešení situace a předložené důkazní prostředky nepostačují soudci k tomu, aby si udělal objektivní názor na rodinnou situaci a mohl vyhodnotit, jaké řešení by bylo nejlepší v souladu se zájmem dítěte.⁹¹

Soud usnesením rozhodne o jmenování konkrétního znalce z konkrétního oboru a odvětví (případně specializací), a to většinou z oboru psychologie, dětské psychologie, pediatrie nebo z oboru psychiatrie. Soud v usnesení zároveň formuje otázky, na které má znalec odpovědět. V usnesení je soudcem stanovena lhůta, v níž má být posudek zpracován. Většinou se jedná o lhůtu v rozsahu jednoho až dvou měsíců. Fakticky se však jedná o lhůtu mnohem delší, protože lhůta se počítá až od doby, kdy byl soudní spis doručen znalci. Znalec je prostřednictvím usnesení poučen o trestněprávní odpovědnosti v případě podání nepravdivého posudku nebo křivé výpovědi a o důsledcích spočívajících v uložení pořádkové pokuty nebo snížení odměny, pokud znalec neodevzdá vypracovaný znalecký posudek ve stanovené lhůtě. Závěrem usnesení obsahuje poučení o důvodech vyloučení znalce a poučení o právu účastníků uplatnit námitku podjatosti znalce ve stanovené lhůtě.⁹² Takovéto usnesení obdrží soudem jmenovaný znalec a rodiče dítěte, pro něž je řízení vedeno. Proti rozhodnutí je možné podat odvolání.

⁹⁰ DÖRFL, Luboš. Znalec a znalecký posudek v civilním řízení. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 91. ISBN 978-80-7400-790-3.

⁹¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu. Praha: Leges, 2019. s. 189, 192. ISBN 978-80-7502-342-1.

⁹² SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. Občanský soudní řád: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck [cit. 2022-12-10]. dostupné v systému Beck-online.

Posudek může být zadán také stranami sporu. Předložení znaleckého posudku procesní stranou je možné za splnění podmínky, že znalecký posudek předložený účastníkem řízení má všechny zákonem požadované náležitosti a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom trestněprávních následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku.⁹³ Soud může odmítnout provést navrhovaný důkaz znaleckým posudkem, ale musí zdůvodnit, proč tak učinil. Jeden z důvodů je například ten, že soud musí rozhodovat v přiměřené lhůtě a znalecký posudek by neúměrně protáhl soudní řízení.⁹⁴

Úkolem znalce je posoudit výchovné schopnosti obou rodičů, vztahy a vazby mezi rodiči a dítětem a vyhodnotit, který z rodičů má pro výchovu dítěte lepší předpoklady. Pokud ovšem oba rodiče prokázali, že jsou způsobilí se o dítě postarat, pak je hodnocení, kdo je lepší rodič spíše kontraproduktivní, protože takové hodnocení ze strany znalce vyvolá mezi rodiči zbytečné hádky, které budou překážkou v komunikaci mezi rodiči.⁹⁵ Znalecký posudek musí být správný, přesvědčivý a přezkoumatelný.

Vypracovaný znalecký posudek zašle znalec soudu. Znalec je poté vyslechnut, aby osobně vysvětlil své závěry soudu a účastníkům řízení. V průběhu soudního jednání může advokát na základě zásady ústnosti klást znalci otázky prostřednictvím soudu. Ve složitějších případech může advokát své otázky zaslat znalci předem písemně. Tento krok přispívá k procesní ekonomičnosti z časového hlediska a ke zkvalitnění informační hodnoty vlastního jednání před soudem.

Znalecký posudek podléhá volnému hodnocení důkazů jako každý jiný důkaz, kdy soud analyzuje znalecký posudek tak, že prověřuje, zda byly znalci předloženy dostatečné a věrohodné podklady, zda bylo vypracování posudku provedeno *de lege artis* (v souladu s vědeckými poznatky) a zda vyvozené závěry znalce logicky vyplývají z výsledků znaleckého zkoumání. Znalecký posudek musí být úplný, pravdivý a přezkoumatelný. Nutno zdůraznit, že znalecký posudek nemá vyšší sílu než jiné důkazní prostředky. K tomuto závěru dospěl i Ústavní soud⁹⁶, když řekl, že: „*Znalecký posudek je nutno hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz; ani on a priori nepožívá větší důkazní síly, a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale i věcné správnosti. Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu,*

⁹³ DÖRFL, Luboš, KRYSL, Alexandr, LEHKÁ, Markéta, VISINGER, Radek. Zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech: Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. s. 212. ISBN 978-80-7400-823-8.

⁹⁴ KRÍSTEK, Lukáš. Znalectví. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013. s. 42. ISBN 978-80-7478-042-4.

⁹⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu. Praha: Leges, 2019. s. 189-190. ISBN 978-80-7502-342-1.

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 24.07.2013, sp. zn. I. ÚS 4457/2012

včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběhu znaleckého zkoumání, věrohodnosti teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivosti metod použitých znalcem a způsobu vyvozování jeho závěrů [...] Ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku, bez dalšího důvěřovat závěrům znalce by znamenalo ve svých důsledcích popřít zásadu volného hodnocení důkazů soudem dle svého vnitřního přesvědčení, privilegiovat znalecký důkaz a přenášet odpovědnost za skutkovou (pop. i právní) správnost soudního rozhodování na znalce; takový postup nelze z ústavněprávních hledisek akceptovat.“

Soudní praxe zná znalecký posudek zpracovaný jedním nebo několika (zpravidla dvěma) soudními znalci, znaleckou kanceláří a ústavní znalecký posudek, zadaný ke zpracování významné instituci, činné v příslušné vědní oblasti, např. vysoké škole, vědeckému ústavu apod.

5.3.1. Struktura znaleckého posudku

Znalecký posudek obsahuje úvodní část, která obsahuje jméno znalce a zadavatele znaleckého posudku a skládá se z podkladů zajištěných soudem a výčtem otázek soudu. Dále znalecký posudek může obsahovat seznam podkladů, které znalec pro vypracování posudku použil. Dále obsahuje nález, jenž se skládá z vlastního vyšetření účastníků řízení, popř. dalších osob, zjištěných relevantních skutečností, situační úvahy a zvážení jednotlivých kritérií výchovných předpokladů. Nález musí obsahovat teoretický základ, ze kterého znalec vycházel a popis teoretických metod, které znalec použil. Poslední částí znaleckého posudku je závěr, který jednoznačně odpovídá na otázky soudu. Odpovědi jsou již jen ve formě tvrzení.⁹⁷ K formálním náležitostem znaleckého posudku patří datum jeho zpracování, podpis a razítko znalce, znalecká doložka s uvedeným pořadovým číslem posudku ve znaleckém deníku.

Znaleckou činnost lze obecně rozdělit do tří na sebe navazujících etap. V první etapě se znalec orientačně seznamuje se zadaným úkolem a materiály, které má k dispozici, přičemž si stanoví, které metody a postupy svého oboru bude aplikovat při řešení znaleckého úkolu. Druhou etapou je vlastní pracovní fáze, která se skládá z posouzení celkové situace a jejího vývoje, zhodnocení vlastností hlavních i vedlejších subjektů, jejich vzájemných vztahů, vnitřních vztahů a vzájemných souvislostí a ze zhodnocení jednotlivých zjištění, zejména jejich souvislostí s kritérii výchovných předpokladů, interpretace dílčích závěrů a podřazení pod obecnější zákony a zákonitosti.

⁹⁷ KŘÍSTEK, Lukáš. Znalectví. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013. s. 176-178. ISBN 978-80-7478-042-4.

Mezi kritéria výchovných předpokladů se řadí studium soudního spisu a jiné dokumentace a písemnosti, zaměřené rozhovory s hlavními účastníky, zaměřené rozhovory s dalšími osobami (noví partneři, příbuzní apod.), vyšetření zúčastněných osob psychologickými testy, studium písemného zdůvodnění žádosti o svěřením dítěte do péče, návštěva prostředí, v němž dítě žije nebo bude žít.

V třetí závěrečné etapě znalec formuluje své odpovědi na otázky soudu. Shrnuje všechny své poznatky o posuzovaném případě, kdy používá zejména metody formální logiky, a to tak, aby odpovědi byly stručné, jasné, srozumitelné a nepřipouštěly různé závěry.

5.4. Revizní znalecký posudek

Pokud má soud pochybnost o správnosti znaleckého posudku, musí v souladu s ustanovením § 127 odst. 2 o. s. ř. požádat znalce o vysvětlení. Pokud tímto nejsou pochybnosti soudu odstraněny, nařídí soud vypracování revizního znaleckého posudku. Nařízení vypracování revizního znaleckého posudku je na úvaze soudu v rámci volného hodnocení důkazů a posouzení dostatečnosti zjištění skutkového stavu a případné potřeby doplnění dokazování. Toto tvrzení potvrzuje usnesení Nejvyššího soudu,⁹⁸ které stanoví: „*Zákon nestanoví předpoklady pro nařízení vypracování revizního znaleckého posudku a ponechává je na úvaze soudu; vypracování revizního znaleckého posudku bude přicházet do úvahy zejména tam, kde soud bude mít pochybnosti o správnosti již vypracovaného znaleckého posudku. Tyto pochybnosti mohou být jistě vyvolány i předložením listinného důkazu – posudku znalce, vypracovaného mimo řízení; bude však vždy záležet na konkrétní situaci a na úvaze soudu, zda (zpravidla po slyšení ustanoveného znalce) bude mít pochybnosti za odstraněné.*“ O vypracování revizního posudku mohou požádat také účastníci řízení. Nejčastěji se tak děje v případě, že jeden z rodičů nesouhlasí se zněním znaleckého posudku, jelikož mu nesvědčí.⁹⁹

Zadání revizního posudku by mělo vyřešit vzniklou pochybnost o závěrech jiného znaleckého posudku. Jeho cílem je získat odpověď, zda byl postup znalce správný a úplný, zda byla zvolena vhodná metoda.¹⁰⁰ Soudce nemá za úkol hodnotit odbornou správnost znaleckého posudku. Neexistuje žádný seznam nadřízených soudních znalců, kteří vypracovávají revizní

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17.06.2008, sp. zn. 22 Cdo 1290/2007

⁹⁹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu. Praha: Leges, 2019. s. 193. ISBN 978-80-7502-342-1.

¹⁰⁰ DÖRFL, Luboš, KRYSL, Alexandr, LEHKÁ, Markéta, VISINGER, Radek. Zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech: Komentář. 1 vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 214. ISBN 978-80-7400-823-8.

znalecké posudky. Znalec, který má provést revizní znalecký posudek je vybrán ze stejného seznamu znalců, jako původně vybraný znalec.¹⁰¹

5.5. Hodnocení znaleckého posudku

Znalecký posudek hodnotí soudce. Soudce hodnotí důkazní význam znaleckého posudku, tedy zda lze z obsahu posudku vyvodit poznatky o předmětu dokazování. Dále soudce hodnotí procesní správnost znaleckého posudku, především zda není znalec podjatý, nebo zda si znalec neopatřil podklady pro znalecký posudek nezákonnou cestou. Zkoumá také formální správnost znaleckého posudku. Dále zkoumá obsahovou správnost posudku, například zda byly znalci předloženy věrohodné a dostatečné podklady, zda znalec správně selektoval vstupní podklady, zda znalec použil správnou metodu a zda ji správně použil a soulad závěrů s ostatními důkazy.¹⁰²

¹⁰¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu. Praha: Leges, 2019. s. 193. ISBN 978-80-7502-342-1.

¹⁰² KŘÍSTEK, Lukáš. Znalectví. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013. s. 241-242. ISBN 978-80-7478-042-4.

6. Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé

Znalec, soudce i rodiče by měli mít vždy na paměti, že dítě by mělo být při znaleckém zkoumání zatěžováno jen minimálně. Hodnocení by mělo být založeno na základě pozorování, interakce a rozhovoru. Přesto je psychologické znalecké šetření zabývající se péčí o nezletilé na dobu po rozvodu účastníky vnímáno jako stresující a přinášející závažné dopady na budoucí život.

6.1. Psychologické vyšetření dítěte

Pokud soud v řízení péče soudu o nezletilé dle ustanovení § 466 písm. b) z. ř. s. ustanoví usnesením znalce k vypracování znaleckého posudku, pozve znalec posuzované dítě do své poradny k psychologickému vyšetření. Psychologické vyšetření dítěte bývá obvykle náročnější než psychologické vyšetření dospělé osoby, protože navázat kontakt s dítětem a dokázat ho udržet je mnohdy problém. Vyšetřující osoba je pro dítě „cizí“ osobou, a tak se dítě zdráhá s psychologem navazovat kontakt. Na druhou stranu jsou děti oproti dospělým osobám upřímné a nesnaží se přetvařovat nebo lhát. Zároveň mají děti menší schopnost ovládat své emoce. Znalec se musí pokusit vytvořit dítěti příjemné prostředí, kde bude ochotné spolupracovat, získat si jeho pozornost a důvěru. Obecně platí, že čím je dítě starší, tím snáze se s ním navazuje kontakt.¹⁰³

Vědecké metody, které znalec pro vypracování zadaného znaleckého posudku použije jsou závislé především na věku dítěte. Znalec by však měl přihlídnout i k mentálnímu věku dítěte.¹⁰⁴

6.2. Vědecké metody při vypracování znaleckého posudku

Znalecký posudek musí být přezkoumatelný, proto podléhá vědecké metodě zkoumání. Metodou se rozumí řízení, cesta nebo postup, která umožňuje získání poznatků. Správné použití vědeckých metod přispěje k průkaznosti a přesvědčivosti znaleckého posudku.

Neexistuje metoda, která by byla doporučována všemi psychology, každý psycholog má své osvědčené metody, které je zvyklý používat, dobře jim rozumí a které mu vyhovují. Přesto je potřeba poukázat na to, že je nutné používat metody, jež jsou standardizovány na českou populaci, nebo se jedná alespoň o metody, o kterých byly publikovány zkušenosti získané v našich poměrech.¹⁰⁵ Psychologické metody lze rozdělit do několika základních skupin. Psychologické

¹⁰³ Matějček, Zdeněk. Praxe dětského psychologického poradenství. 2. aktualizované a upravené vydání. Praha: Portál, 2011. s. 76. ISBN 978-80-262-0000-0.

¹⁰⁴ Matějček, Zdeněk. Praxe dětského psychologického poradenství. 2. aktualizované a upravené vydání. Praha: Portál, 2011. s. 76. ISBN 978-80-262-0000-0.

¹⁰⁵ NOVÁK, Tomáš. Znalecké posudky dětí pod drobnohledem. 1. vydání. Praha: Linde, 2013. s. 16. ISBN 978-80-7201-900-7.

metody lze rozdělit například následovně. První skupinou jsou klinické metody. Mezi klinické metody se řadí pozorování, rozhovor, anamnéza a analýza spontánních produktů. Klinickými metodami jsou nazývány nestandardní postupy, které nejsou psychometricky podloženy. Při použití klinických vyšetřovacích metod vzniká mezi psychologem a posuzovaným bezprostřednější a přirozenější kontakt. Kvalitní pozorování nebo rozhovor s posuzovaným mohou často přinést relevantnější data než vhodně použitá testová metoda. Druhou skupinou jsou testové metody. Mezi testové metody se řadí vývojová diagnostika, testy inteligence, testy speciálních schopností, neuropsychologické metody, projekční metody, kresebné metody, dotazníky, objektivní testy osobnosti, posuzovací škály a projekční metody.¹⁰⁶ Kromě vhodného výběru testových metod je samozřejmě potřeba, aby se znalec podobně seznámil se soudním spisem. Někdy má znalec k dispozici i další materiály např. vyjádření mateřské/základní školy dítěte nebo vyjádření obvodního lékaře.

Je dobré zmínit, že rodiče posuzovaného dítěte si často myslí, že čím více času stráví vyplňováním dotazníků a zjišťováním jejich IQ, tím kvalitnější bude znalecký posudek. Hugo Široký, klinický psycholog však prohlásil: „*Jistěže nelze s jistotou tvrdit, že čím více testů tím je posudek objektivnější. S poměrně značnou pravděpodobností však lze konstatovat, že čím více testů, tím bude posudek dražší*“¹⁰⁷. Osobně si myslím, že tento výrok je stále platný.

6.3. Charakteristika některých vědeckých metod

6.3.1. Pozorování

Pro znalce bývá během jeho znalecké činnosti základem pozorování, rozhovor a rozbor produktů činnosti. Pozorováním se rozumí sledování jedince (dítěte či rodiče), jeho činností a projevů psychiky v souvislosti s působícími činiteli prostředí. Pozorování může probíhat tím způsobem, že subjekt ví, že je pozorován nebo je použita metoda tzv. nepozorovaného pozorování, kdy je posuzovaný pozorován bez jeho vědomí, díky čemuž nedochází k rušivým vlivům z přítomnosti pozorovatele.¹⁰⁸ K nepozorovanému pozorování tak může docházet např. v době, kdy subjekty (děti a rodiče) např. čekají v čekárně na schůzku s psychologem, zatímco psycholog pomocí kamerového systému pozoruje vzájemné chování subjektů. Metoda pozorování je ovšem

¹⁰⁶ SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 30-31. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹⁰⁷ NOVÁK, Tomáš. Znalecké posudky dětí pod drobnohledem, 1. Vydání. Praha: Linde, 2013. s. 17. ISBN 978-80-7201-900-7.

¹⁰⁸ SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 33. ISBN 978-80-262-1851-7.

ovlivněna osobností pozorovatele, protože pozorování je vždy ovlivněno jistou subjektivností. Tomuto problému se dá předcházet větším počtem pozorovatelů.¹⁰⁹

Důležitou fází pozorování je záznam. Pokud posuzovaný neví, že je pozorován, lze záznam provádět v průběhu sledovaného chování, při osobním kontaktu však může záznam působit na posuzovaného rušivě. Proto je doporučeno provést záznam bezprostředně po ukončení kontaktu s posuzovanou osobou.¹¹⁰

Pozorování je nejpřirozenější diagnostickou metodou, ke které nejsou zapotřebí žádné pomůcky. Jedná se o metodu, která je komplexnější než testové metody, pozorování je ovšem vždy ovlivněno subjektivním vnímáním pozorujícího. Důležité je si také uvědomit, že nelze pozorovat pocity, ale jen jejich projevy a že z pozorování nelze přímo zjišťovat inteligenci, ale jen způsob řešení problémů.¹¹¹

6.3.2. Rozhovor

Rozhovor je základní metodou, při které je tazatel, tedy soudní znalec, v bezprostřední sociální interakci s respondentem, díky které má znalec možnost sledovat neverbální projevy komunikace a reakce respondenta, tj. v našem případě dítěte či rodiče. Rozhovor se řadí mezi nejobtížnější diagnostické postupy. Je tomu tak především proto, že navázat kontakt a vzbudit v respondentovi důvěru je jednoduše složité. Rodiče dítěte mohou znalce vnímat jako osobu, co se je snaží nachytat a najít na nich chyby, pro které mohou „přijít“ o své dítě. Dospělé osoby se proto snaží sami sebe uvádět v poněkud lepším světle a někdy mají sklony lhát. Může se také stát, že rodič s vyšetřením nesouhlasí a nebude při vyšetření spolupracovat. Ačkoli se může zdát, že vedení rozhovoru s dospělou osobou je složité, obecně je přijímáno, že vedení rozhovoru s dítětem je ještě těžší. Je tomu tak proto, že dítě je více ostýchavé a zároveň není schopno delší dobu věnovat znalci svou pozornost. Jednoduše se brzy začne nudit. Psycholog tedy musí navázat a udržet rozhovor s dítětem, přičemž nelze využít žádného předem daného schématu, protože každé dítě je individuální a bude reagovat jinak. Platí, že rozhovor je vždy těžší, čím je dítě mladší, jelikož jeho vyjadřovací schopnosti jsou slabší než u starších dětí, kde se tato schopnost narůstajícím věkem zdokonaluje. Na druhou stranu je třeba počítat s tím, že starší děti jsou méně ochotné odhalovat své pocity dospělým lidem. Je doporučeno, aby psycholog dítěti ještě

¹⁰⁹ SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 34-35. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹¹⁰ SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 36. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹¹¹ SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 36. ISBN 978-80-262-1851-7.

před započítím rozhovoru vysvětlil, za jakým účelem je rozhovor veden. Rozhovor mezi psychologem a dítětem může být veden v přítomnosti rodičů dítěte nebo bez nich.¹¹²

Verbální projev znalce s dítětem by měl být uvolněný, přizpůsobený úrovni dítěte a vedený hovorovým jazykem. Dítě je oslovováno křestním jménem. Obecně platí, že dětem psycholog při rozhovoru tyká, ovšem pokud se jedná o adolescenta, lze přistoupit i k vykání. Rozhovor můžeme strukturalizovat na tři části. První je úvodní fáze, kdy dochází k navázání kontaktu s dítětem, kterému se tazatel představí, sdělí mu účel vedeného rozhovoru a pokusí se dítěti naladit příjemnou, uvolněnou atmosféru. Druhou fází je samotné jádro rozhovoru, kdy psycholog pokládá dítěti různé otázky tak, aby získal co nejvíce diagnostických informací. Nejdříve jsou pokládány snazší otázky a až později je přistupováno k složitějším tématům. Otázky by měly být vždy pokládány tak, aby v dítěti vzbudily chuť odpovídat co nejobsáhleji. Odpovědi typu „ano-ne“ nejsou žádané. Třetí částí je závěrečná část, kdy se psycholog opět snaží vytvořit příjemnou atmosféru, aby dítě odcházelo v dobré náladě a aby bylo ochotno v případě potřeby podstoupit další rozhovor.¹¹³

Při rozhovoru znalce s dospělou osobou se vždy užije vykání. Přístup znalce by neměl být příliš odměřený a chladný, na druhou stranu není ani vhodné chovat se přehnaně familiárně. Pravidla pro pokládání otázek dospělým osobám se od pokládání otázek dětem nijak neliší. Začíná se lehčími otázkami až po ty složitější a otázky jsou formulovány tak, aby se respondent mohl více rozmluvit. U dospělých je navíc vhodné občas se odmlčet a udělat tak pauzu, která většinou v dospělých osobách podnítlí potřebu mluvit dál.¹¹⁴

6.3.3. Projektivní metody

Projektivní metoda je psychodiagnostickou metodou, která využívá principu projekce. Při projektivní metodě se zkoumaná osoba střetává s určitou situací, jež u něj může vyvolat různé reakce, přičemž z těchto reakcí lze usuzovat na osobní svět individua. Hlavní výhodou projektivních metod je ta, že zkoumaná osoba neví, co svými odpověďmi psychologovi sděluje. Existuje několik druhů dělení projektivních metod. Jednou z nich je dělení na verbální projektivní techniky, grafické projekční metody a techniky volby.¹¹⁵

¹¹² SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 36-37. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹¹³ SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 37-40. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹¹⁴ SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 37-40. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹¹⁵ SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 236-262. ISBN 978-80-262-1851-7.

Mezi verbální projektivní metody řadíme například Rorschachův test, Zulligerův test, Hand test, testy doplňování vět nebo populární test rodinných vztahů (Anthony-Bene). Nejrozšířenějším verbálním projektivním testem je Rorschachova metoda. Metoda nese svůj název po švýcarském psychiatrovi Harmannu Rorschachovi, který tuto metodu uveřejnil v roce 1921 ve svém díle Psychodiagnostika. Vyšetření posuzovaného probíhá tak, že examinátor postupně ukazuje zkoumané osobě, tj. dítěti nebo rodiči, deset tabulí, z nichž každá obsahuje víceméně symetrickou skvrnu. Úkolem zkoumané osoby je nevnímat reálně existující objekt, tedy inkoustovou skvrnu, ale pokusit se přisoudit skvrně určitý význam a vnímat tak něco, co reálně neexistuje. Instrukce k testu vychází z formule „*Co by to mohlo být?*“. Rorschachův test lze aplikovat nejdříve u dětí ve věku tří až čtyř let. Obecně se však uvádí, že užití Rorschachova testu je obtížnější u dětí než u dospělých, proto je pro vyšetření dětí také méně využíván.^{116/117} Přesto jsem považovala z vhodné tuto metodu vzhledem k její všeobecné známosti a oblíbenosti zmínit.

Dalším příkladem verbální projektivní metody je Zulligerův test, jehož autorem je švýcarský dětský psychoanalytik Hans Zulliger. Zulligerův test je zkráceným testem, který je vypracovaný na základě Rorschachova testu, kdy jsou využívány pouze tři podmětové předlohy. Obecně bývá pro děti upřednostňován Zulligerův test před Rorschachovým testem, protože dítě neunavuje vzhledem k rychlejšímu vyšetření.¹¹⁸

Další projektivní verbální metodou je např. Hand test. V dnešní době je Hand test vnímán především jako metoda sloužící k diagnostice a predikci agresivního chování. Tento test lze použít u dětí starších šesti let. Test probíhá tak, že zkoumané osobě je postupně předkládáno deset kartiček. Na devíti kartičkách je nakreslená lidská ruka v určité poloze, desátá kartička je prázdná. Dítěti jsou kartičky ukazovány ve stanoveném pořadí s otázkou „*Co asi může dělat tato ruka?*“. Při desáté kartičce je zkoumaná osoba vyzvána, aby si ruku představila v jakékoli poloze a popsala, co ruka dělá. Každá odpověď je následně znalcem hodnocena dle některé ze skórovacích kategorií, jako jsou např. agrese, náklonnost, strach, zmrzačení atd. Tuto metodu je však třeba chápat spíše jako metodu potvrzovací.¹¹⁹

Poměrně oblíbenou verbální projektivní metodou, používanou při tvorbě znaleckého posudku v řízení péče soudu o nezletilé je doplňování vět. Test doplňování vět je verbální projektivní

¹¹⁶ SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 239-243. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹¹⁷ LEČBYCH, Martin. Rorschachova metoda integrativní přístup k interpretaci. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. s. 20. ISBN 978-80-247-5834-3.

¹¹⁸ SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 243-244. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹¹⁹ SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 245-247. ISBN 978-80-262-1851-7.

metodou, která má mnoho variant. Všechny ale spočívají na stejném principu. Vyšetřovaná osoba, tj. dítě, má doplnit začaté věty a dokončit je napsáním první myšlenky, která jej napadne. Test doplňování vět je používán v různých podobách. Jednou z nich je například Rotterův test, který obsahuje čtyřicet vět k doplnění a jejich doplnění je vyhodnoceno dle úrovně jejich adaptace, tj. konfliktní, pozitivní, neutrální.¹²⁰

Poslední verbální projektní metodou, kterou zmíním je test rodinných vztahů (Anthony-Bene). Tento test má za cíl zjistit jaké vztahy panují v rodině dítěte, co bývá jádrem konfliktu, jaké povahové rysy mají jednotliví členové rodiny. K tomuto testu se využívají dvourozměrné figurky znázorňující rodinu dítěte dle skutečného počtu členů rodiny. K těmto figurkám je navíc přidána figurka pana „nikdo“. Tato figurka je otočena zády. Každá z figurek je připevněna ke krabičce, tzv. schránce. Dítě je psychologem vyzváno, aby si hráli na poštu. Dítěti jsou předčítány, pouze pokud neumí číst, jinak čte dítě samo, lístečky s konkrétním textem. Na kartičkách se objevují věty typu „*Tato osoba se často zlobí. Tato osoba si semnou ráda hraje. Tato osoba mě vyzvedává ze školy...*“ Dítě následně vkládá papírky do schránek jednotlivých členů rodiny, podle toho, ke které postavě se lísteček nejvíce hodí. Pokud se text na lístečku nehodí k žádnému členovi z jeho rodiny, tak lísteček obdrží pan „nikdo“. Touto metodou se lze dozvědět, jak jsou jednotliví členové rodiny dítětem vnímány.¹²¹ Osobně si myslím, že tento test je dětmi dobře přijímán, jelikož je brán jako hra, k čemuž nejspíše přispívají právě figurky, kterých je při testu využíváno.

Dále se mezi projekční metody kromě verbálních projekčních metod řadí také tzv. techniky volby. Z této oblasti zmíním test barevného diferenciálu tzv. TBSD. Test barevného diferenciálu je projekční metodou, která je určená pro děti ve věku sedmi až čtrnácti let. Metoda usiluje o vyjádření slov barvami. Dítěti je dáno dvanáct pastelek různých barev a několik slov typu radost, láska, obětavost, otec, hádka, bolest, smutek atd. Dítě má poté za úkol ke každému slovu přiřadit tři pastelky, které ke slovu podle něj patří. Poté má dítě seřadit pastelky dle oblíbenosti barev. Prvních šest barev je pokládáno za barvy pozitivní, zbytek je pokládán za barvy negativní. Barvám jsou dle pořadí přiřazena čísla. Nejoblíbenější barva má číslo jedna, nejméně oblíbená barva má číslo dvanáct. Poté psycholog provede vyhodnocení metody, které je poněkud časově náročné. K jeho vyhodnocení lze použít i počítačový program. Na základě zjištěných výsledků lze zjistit

¹²⁰ SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 256. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹²¹ SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 260-261. ISBN 978-80-262-1851-7.

některé osobní charakteristiky a emoční stav dítěte, povahu interpersonálních vztahů dítěte nebo možné poruchy chování dítěte.^{122/123}

Jak jsem již zmínila, mezi projekční metody se řadí také grafické projekční metody neboli zjednodušeně kresebné techniky, o kterých pojednává podkapitola 5.2.4. Dětský výtvarný projev.

6.3.4. Dětský výtvarný projev

Dětský výtvarný projev je důležitou neverbální aktivitou s dlouholetou tradicí, což potvrzuje také fakt, že se dětskou kresbou zabýval již J. A. Komenský ve svém díle *Informatorium školy mateřské*. V dnešní době je dětský výtvarný projev hojně využívanou vědeckou metodou v oblasti dětské psychologie a je obecně považována za jeden z nejdůležitějších způsobů vyjádření. Dětská kresba je pro práci s dětmi vhodná hned z několika důvodů. Jedním z nich je ten, že děti kreslení baví a je přirozenou součástí vývoje dítěte.¹²⁴ Další výhodou je, že pokud dítě nakreslí nějakou událost, je pro něj snazší si danou situaci znovu vybavit, a to často včetně detailů, které dokáže psychologovi lépe popsat.¹²⁵ Dítě si tímto způsobem vybaví více vzpomínek, než když o dané problematice pouze hovoří. Výhodou je také to, že dětská kresba neznázorňuje pouze danou situaci, kterou se dítě pomocí kresby snaží zachytit, ale kresba slouží také k vyjádření pocitů. V neposlední řadě je výhodou výtvarného projevu také to, že výtvarné vyjádření obsahuje vědomé i nevědomé významy.¹²⁶

Pokud mluvíme o dětské kresbě jako vědecké metodě, pak se nezaměřujeme na kreslířské umění, jde nám o sdělení. Přesto je třeba počítat s tím, že postupem věku dítěte se jeho kresby mění a zdokonalují. Orientačně lze vycházet z toho, že děti ve věku tří až čtyř let kreslí postavu člověka jako tzv. hlavonožce. O hlavonožci mluvíme, protože postava nemá trup, končetiny jsou nakresleny přímo z hlavy postavy. Po pátém roce děti kreslí už i trup postavy, ten je ale přímo spojený s hlavou. Nohy postavy bývají daleko od sebe a postava působí nestabilně. Ve věku šesti let se výrazně zlepšuje obraz hlavy, na který dítě přikreslí oči, nos, ústa, někdy i uši. V sedmém roce se u postavy objevuje krk. V osmém roce je dítě schopno postavu namalovat z profilu.

¹²² ŘÍČAN, Pavel, KREJČÍŘOVÁ, Dana a kol. *Dětská klinická psychologie*. 4 přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2006. s. 438. ISBN 80-247-1049-8.

¹²³ SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 263-264. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹²⁴ PLEVOVÁ, Irena, PUGNEROVÁ, Michaela. *Dětský výtvarný projev v pedagogické praxi*. 1. vydání, Praha: Grada, 2022. s. 7. ISBN 978-80-271-0218-1.

¹²⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*, 1. vydání. Praha: Raabe, 2017. s. 219. ISBN 978-80-7496-333-9.

¹²⁶ PLEVOVÁ, Irena, PUGNEROVÁ, Michaela. *Dětský výtvarný projev v pedagogické praxi*. 1. vydání, Praha: Grada, 2022. s. 7, 14. ISBN 978-80-271-0218-1.

V devátém roce už jsou postavy propracovanější, obsahují více detailů a mohou být znázorněny v pohybu. S příchodem puberty se postavy zdokonalují např. stínováním obrazu. Ve věku blízcím se pubertě a v pubertě závisí zdokonalování kresby na talentu a snaze dítěte.¹²⁷

Poradenský psycholog PhDr. Tomáš Novák se v jednom ze svých děl vyjádřil k dětskému výtvarnému projevu následovně: „*Kdybych ovšem měl říci jeden, jediný psychologický postup, který je pro dítě bezproblémový a pro psychologa inspirující a zajímavý a stále „zelený“, což je pravý opak rutiny a zvládané nudy, pak nebudu váhat – je to kresba Naše rodina, eventuálně i Začarovaná rodina.*“¹²⁸

Psychologové nejčastěji pracují s kresbou naše rodina nebo začarovaná rodina. V prvním případě je dítě požádáno, aby nakreslilo svou rodinu. Dětský psycholog Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc. doporučuje předložit dítěti list papíru se slovy „*Nakresli obrázek, který by vyjadřoval život celé vaší rodiny.*“ Podstatná jsou zde především slova „život“ a „celé“.¹²⁹ Takové zadání může v dítěti iniciovat nakreslit jednotlivé členy rodiny v činnosti, kterou nejčastěji provozují. Zároveň dítě dostane jasné zadání, že má nakreslit celou svoji rodinu, tudíž bude přemýšlet, jaké osoby pod tento termín patří a pokud někoho vynechá, je nutné ptát se proč. Jedná se o přání dítěte, aby tato osoba nebyla součástí rodiny? Psycholog pozoruje dítě při práci a po dokončení kresby pokládá dítěti otázky, které se týkají vztahů v rodině. Kresba umožňuje psychologovi zjistit, jak dítě vnímá svoji rodinu, kdo mu je blízký, koho se případně bojí, jaké jsou momentální rodinné vztahy, jak by si dítě přálo, aby rodina fungovala.¹³⁰

U mladších dětí není hlubší analýza možná, ale u předškolních a školních dětí se mohou v kresbě objevit i emoce. Při hodnocení kresby si psycholog všímá především toho, koho dítě nakreslilo. Dítě může do rodiny zahrnout i své prarodiče nebo naopak některé členy vynechat. Je však vhodné podotknout, že pokud by např. jeden z rodičů před setkáním s psychologem dítě nabádal, ať při kresbě druhého rodiče vynechá, psycholog tento krok ze strany rodiče pozná, proto není třeba mít obavy ze zkreslení výsledků. Dále si psycholog všímá, v jakém pořadí jsou jednotliví členové rodiny nakresleni, kde jsou na papíře umístěni a také jakým způsobem jsou nakresleni. Někdy dítě nakreslí svoji rodinu spíše podle svých přání. Dítě kupříkladu nakreslí matku a otce držící se za ruce na společném výletě s dětmi, přičemž otec již s rodinou nebydlí

¹²⁷ NOVÁK, Tomáš. Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu. 1. vydání, Olomouc: Rubicio, 2004. s. 7. ISBN 80-7346-037-8.

¹²⁸ NOVÁK, Tomáš. Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu. 1. vydání, Olomouc: Rubicio, 2004. s. 4. ISBN 80-7346-037-8.

¹²⁹ NOVÁK, Tomáš. Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu. 1. vydání, Olomouc: Rubicio, 2004. s. 9-10. ISBN 80-7346-037-8.

¹³⁰ PLEVOVÁ, Irena, PUGNEROVÁ, Michaela. Dětský výtvarný projev v pedagogické praxi. 1. vydání, Praha: Grada, 2022. s. 103-104. ISBN 978-80-271-0218-1.

a společné výlety nikdy nepodnikají. Pokud dítě s některými členy rodiny špatně vychází, nerozumí si atp. nakreslí mezi tyto dvě postavy nějaký nábytek, květinu či cokoli jiného. Může se také stát, že takovou osobu nakreslí až na druhou stranu papíru nebo ji nenakreslí vůbec s výmluvou, že už se na papír nevejde. Oblíbenější členové rodiny také mívají propracovanější provedení plné detailů, zatímco méně oblíbené členové rodiny jsou nakresleni nedbale bez větší snahy.¹³¹

Někteří odborníci¹³² doporučují kombinaci kresby naše rodina s kresbou začarovaná rodina, jelikož začarovaná rodina je pro děti zajímavá a podněcuje symbolické vyjadřování dítěte. Při kresbě začarovaná rodina je dítě požádáno, aby členy svojí rodiny nakreslilo jako kdyby přišel kouzelník a každého z rodiny by začaroval do nějakého zvířete, které by se pro něj nejlépe hodilo. Tento test bývá dětmi ve většině případů dobře přijímán, navíc význam zvolené symboliky nebývá ze strany dítěte vědomý, takže dítě může vyjádřit i pocity, které by si na vědomé úrovni nedokázalo připustit. Tradice přisuzuje zvířatům určitou symboliku, která je ovlivněná kulturou společnosti. Jinak řečeno, zvířatům jsou připisovány různé lidské vlastnosti. Někdo může být pyšný jako páv, zákeřný jako had, bezmocný jako kuřátko, veselý a chytrý jako opice, divoké šelmy vzbuzují strach atd. Pro interpretaci se však musí vždy vycházet z komentáře dítěte, protože možnosti výkladu mohou být různé a dítě může mít k jednotlivým zvířatům vlastní postoj, který může být odlišný od postoje společnosti. Po dokončení kresby vždy nutné požádat dítě o vysvětlení, proč kouzelník začaroval jednotlivé členy rodiny právě do zvoleného zvířete.¹³³

6.3.5. Dotazníky

Dotazníky jsou znalci poměrně často užívanou testovou metodou. Jedná se o psychodiagnostickou metodu, která je založená na subjektivní výpovědi vyšetřované osoby o jejích vlastnostech, citech, prožívání, názorech, zájmech, způsobu reagování v různých situacích atd. Dotazníky jsou vhodné pro dospělé osoby nebo pro děti středního nebo staršího školního věku. U malých dětí dotazníky nepřípadají v úvahu. Nejen, že je potřeba, aby dítě umělo číst, ale hlavně musí dítě otázkám porozumět, musí být schopno introspekce a také vyjádřit svou odpověď

¹³¹ PLEVOVÁ, Irena, PUGNEROVÁ, Michaela. Dětský výtvarný projev v pedagogické praxi. 1. vydání, Praha: Grada, 2022. s. 106-111. ISBN 978-80-271-0218-1.

¹³² Např. poradenský psycholog PhDr. Tomáš Novák ve svém díle NOVÁK, Tomáš. Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu. 1. vydání, Olomouc: Rubicio, 2004. ISBN 80-7346-037-8.

¹³³ PLEVOVÁ, Irena, PUGNEROVÁ, Michaela. Dětský výtvarný projev v pedagogické praxi. 1. vydání, Praha: Grada, 2022. s. 112-114. ISBN 978-80-271-0218-1.

na položenou otázku. Dotazníky, které jsou předkládány rodičům dětí se týkají dětí samotných, výchovných postupů rodičů, hodnocení interpersonálních vztahů atd.¹³⁴

Z formálního hlediska rozlišujeme dotazníky a inventáře. V dotazníku respondent na položenou otázku odpovídá vyznačením odpovědi „ano“ nebo „ne“. Inventáře mají formu oznamovací věty a respondent s větou „souhlasí“ nebo „nesouhlasí“. V některých formách dotazníků má zkoumaná osoba možnost volby z několika odpovědí. Této formě dotazníků říkáme metoda mnohonásobné nucené volby.¹³⁵

Dotazníky mají několik výhod. Jednou z nich je, že za krátkou dobu lze získat velký počet údajů a jejich vyhodnocení je rychlé. Na druhou stranu nevýhodou je, že jejich diagnostická hodnota závisí na tom, zda je dotazovaná osoba schopna sama sebe ohodnotit, zda je schopna sebekritiky či nadhledu. Další nevýhodou je, že při písemných odpovědích má respondent více času na promyšlení si své odpovědi. Plus ačkoli existují validační škály, tzv. lživé skóre, průměrně inteligentní osoba zjistí, na jakém principu jsou otázky vytvořeny, a může tomu přizpůsobit svoje odpovědi. Z těchto důvodů mají dotazníky pouze malou validitu. Znalci se snaží těmto problémům předcházet například užitím tzv. metody nucené volby. Metoda je založená na tom, že se dotazované osoby zeptáme na dva nežádoucí znaky a tím, že respondent má označit ten, kterému by dal přednost. Kromě validačních škál existují také verifikační škály, ve kterých se projeví tendence dotazované osoby ke zkreslování nebo neporozumění otázce či náhodnému typu odpovědi.¹³⁶

6.4. Vady znaleckého posudku

Znalecký posudek může trpět vadami. Tyto vady dělíme na podstatné a nepodstatné, odstranitelné a neodstranitelné, procesní, formální a obsahové. Vady posudku lze odstraňovat výsledkem znalce nebo revizním posudkem.

Ráda bych citovala slova pana PhDr. Tomáše Nováka, který byl soudním znalcem s mnohaletou praxí a v pozdějších letech se věnoval také metodickému posuzování znaleckých posudků. Ve své publikaci *NeOmylný znalec z psychologie v péči o děti po rozvodu* uvedl: „*Chci, aby posudek byl objektivní, kontrolovatelný, aby nezvýhodňoval jednu ze stran, aby oba rodiče pobýli s dítětem u znalce zhruba stejnou dobu. Dále aby měli možnost být s dítětem*

¹³⁴ SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 319-320. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹³⁵ SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 320. ISBN 978-80-262-1851-7.

¹³⁶ SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. s. 320-321. ISBN 978-80-262-1851-7.

*i před vyšetřením. Chci, aby znalci nelhali, co do počtu vykázaných hodin.*¹³⁷ Tato slova jsou dle mého názoru dokonalým shrnutím základních a nejčastějších vad, na které poukazuje jak soud tak rodiče, kteří jsou znalcem vyšetřování pro vypracování znaleckého posudku.

6.5. Řádně vypracovaný znalecký posudek

Znalecký posudek by měl obsahovat přehled metod, které byly při sepisu znaleckého posudku použity, přičemž metody by měly být standardizované pro českou populaci. Mezi použitými metodami by měli být i projektivní metody, které znemožňují stylizaci. Každý znalecký posudek musí být ověřitelný, proto by měly být u jednotlivých psychologických diagnostických metod uvedeny také výsledky těchto metod. Znalcovy závěry musí vycházet z prokazatelně zjištěných dat. Znalecký posudek musí být gender korektní. Není přípustné, aby se ve znaleckém posudku objevovaly názory typu malé děti tíhnou k matce nebo pro výchovu dopívajícího chlapce je kompetentnější muž. V posudku by také měly být zahrnuty tzv. dohody mezi rodiči. Nejčastěji je tím myšlena situace, že se rodiče dítěte dohodnou na tom, že matka zůstane po určitou dobu doma na rodičovské dovolené, zatímco otec bude nadále pracovat a vydělávat tak finanční prostředky na společnou domácnost. Pokud by o této situaci znalec ve znaleckém posudku prohlásil, že otec se rozhodl upřednostnit svou kariéru, zatímco matka se plně věnovala péči o dítě, pak by takový závěr nebyl korektní.¹³⁸

Samozřejmě je potřeba počítat s tím, že dítě nemusí být schopno vyjádřit své pocity slovně, proto je zapotřebí do znaleckého posudku zahrnout také mimoslovní projevy dítěte. Především je vhodné ve znaleckém posudku zmínit, jak se dítě chová v přítomnosti otce či matky, zda vyhledává jejich pozornost, kterému z rodičů si sedne na klín nebo např. koho chytne za ruku. Dalším problémem, který bývá znalci někdy opomíjen jsou shodné podmínky pro oba rodiče před vyšetřením dítěte. Rodič, který má dítě v dlouhodobé péči a který dítě přivede k vyšetření je nesporně ve výhodě, protože měl možnost ovlivnit chování dítěte před vyšetřením. Z tohoto důvodu je vhodné, aby před vyšetřením měli oba rodiče možnost nerušeného kontaktu s dítětem a zároveň, aby vyšetření u znalce proběhlo ve více dnech tak, aby oba rodiče měli možnost mít dítě ve své péči předtím, než ho k vyšetření přivedou.¹³⁹

¹³⁷ NOVÁK, Tomáš. NeOmylný znalec z psychologie v péči o děti po rozvodu : chyby soudních znalců z psychologie ve sporech o děti, aneb, Laik se diví, odborník žasne a znalec odkazuje na své kulaté razítko. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2019. s. 22. ISBN 978-80-7239-342-8.

¹³⁸ NOVÁK, Tomáš. Znalecké posudky dětí pod drobnohledem, 1. Vydání. Praha: Linde, 2013. s. 31-33. ISBN 978-80-7201-900-7.

¹³⁹ NOVÁK, Tomáš. Znalecké posudky dětí pod drobnohledem, 1. Vydání. Praha: Linde, 2013. s. 32-33. ISBN 978-80-7201-900-7.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo především seznámit čtenáře s platnou právní úpravou řízení péče soudu o nezletilé dle ustanovení § 466 písm. b), c), d) z. ř. s., tedy řízení ve věcech péče o nezletilé dítě, výživy nezletilého dítěte, styku s nezletilým dítětem a propojit tato řízení s procesem tvorby znaleckého posudku v rámci těchto řízení.

V první kapitole jsem se nejprve věnovala řízení péče soudu o nezletilé dle ustanovení § 466 z. ř. s. v obecné rovině. Vysvětlila jsem několik základních pojmů, přičemž já osobně za nejdůležitější pojmy této práce považuji nejlepší zájem dítěte a názor dítěte. Jednoduše řečeno, soud má za úkol zjistit názor dítěte a rozhodnout ve věci s přihlédnutím k tomuto názoru tak, aby rozhodnutí bylo v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Dále jsem zmínila soudní příslušnost a věnovala jsem se účastníkům řízení s důrazem na dítě, které je subjektem těchto řízení, nikoli pouhým objektem. Krátce jsem se věnovala také orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jakožto koliznímu opatrovníku dítěte.

Poté jsem se věnovala jednotlivým konkrétním řízením, tedy řízení ve věcech péče o nezletilé dítě, řízení ve věcech výživy nezletilého dítěte a řízení ve věcech styku s nezletilým dítětem. Největší prostor jsem z těchto řízení věnovala řízení ve věcech péče o nezletilé dítě, resp. formám péče o dítě, které jsem popsala v druhé kapitole. Mým cílem nebylo vybrat nejlepší formu péče o dítě, ale poukázat na fakt, že jak každé dítě, tak každá rodina potřebuje individuální přístup a je potřeba uvážit, jaká z forem bude právě pro tuto konkrétní situaci vhodná. K výběru formy péče bych však chtěla dodat, že ačkoli si rodiče myslí, že hlavní otázkou, kterou si dítě klade je „*Co se teď po rozvodu změní, kdo se o mě bude starat?*“, není tomu tak. Dle vyjádření dětského psychologa PhDr. Tomáše Nováka dítě nejprve napadne: „*Kdo to zavinil? Můžu za to já?*“.¹⁴⁰ Z tohoto důvodu je nezbytné apelovat na komunikaci. Rodiče by spolu pro dobro svého dítěte měli komunikovat a odpovídat dítěti na jeho dotazy.

V posledních dvou kapitolách, tedy v páté a šesté kapitole jsem se věnovala znalci a znaleckým posudkům. Chtěla jsem především čtenáři přiblížit proces tvorby znaleckého posudku. Tedy jak probíhá výslech dítěte a jaké vědecké metody jsou užívány při psychologickém vyšetření dítěte či rodičů. Stejně jako u výběru formy péče ani zde nelze označit metody, které jsou vhodnější než jiné. Opět je potřeba individuálního přístupu.

Celkově jsem chtěla ve své práci upozornit na fakt, že v řízeních péče soudu o nezletilé se rozhoduje o osudech dětí, které mají právo se ve věci vyjádřit a soud musí k jejich názoru

¹⁴⁰ NOVÁK, Tomáš. Střídavá péče o dítě. Zájem dítěte především. 1. vydání. Praha: Portál, 2013. s. 43. ISBN 978-80-262-0342-1.

přihlédnout v souladu s nejlepšími zájmy dítěte, které může zjistit právě prostřednictvím znaleckého posudku. Dále jsem chtěla poukázat na to, že nejen soud by měl usilovat o smírné řešení a vést rodiče k dohodě, ale že o tento cíl by se měli pokoušet i právní zástupci rodičů. Myslím si, že současná právní úprava řízení péče soudu o nezletilé je dostatečná, změnit by se měl přístup účastníků řízení. Je načase přestat vnímat řízení péče soudu o nezletilé jako hru, kde je hlavní cenou dítě ve výlučné péči a co nejvyšší výživné. Je načase si přiznat, že v praxi se řízení péče soudu o nezletilé často podobají otevřenému boji mezi rozvádějícími se rodiči (případně rozcházejícími se partnery) a že tento stav je nežádoucí a neměla by se s něj stát norma.

Myslím si, že tato práce čtenáři dostatečně vysvětluje, jakým způsobem probíhají výše zmíněná řízení a jak důležité je zvolit vhodný přístup pro spolupráci a komunikaci s dětmi a rodiči, kteří jsou účastníky těchto řízení.

Seznam zkratk

obč. zák.	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
z. ř. s.	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
o. s. ř.	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZnalZ	Zákon č. 254/ 2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech
zák. o soc. práv. ochraně dětí	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Listina	Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
ZSPO	Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
SpŘ	Zákon č. 500/2004 Sb., Správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

DÖRFL, Luboš, KRYSL, Alexandr, LEHKÁ, Markéta, VISINGER, Radek. Zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech: Komentář. 1 vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-823-8.

DÖRFL, Luboš. Znalec a znalecký posudek v civilním řízení. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-790-3.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. Rodinné právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-877-1.

KŘÍSTEK, Lukáš. Znalectví. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-042-4.

LEČBYCH, Martin. Rorschachova metoda integrativní přístup k interpretaci. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5834-3.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči. 1. vydání. Praha: H&H, 1992. ISBN 80-85467-53-4.

Matějček, Zdeněk. Praxe dětského psychologického poradenství. 2 aktualizované a upravené vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0000-0.

NOVÁK, Tomáš. Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu. 1. vydání, Olomouc: Rubicio, 2004. ISBN 80-7346-037-8.

NOVÁK, Tomáš. NeOmylný znalec z psychologie v péči o děti po rozvodu : chyby soudních znalců z psychologie ve sporech o děti, aneb, Laik se diví, odborník žasne a znalec odkazuje na své kulaté razítko. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2019. ISBN 978-80-7239-342-8.

NOVÁK, Tomáš. Střídavá péče o dítě. Zájem dítěte především. 1. vydání. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0342-1.

NOVÁK, Tomáš. Znalecké posudky dětí pod drobnohledem, 1. Vydání. Praha: Linde, 2013. ISBN 978-80-7201-900-7.

PLEVOVÁ, Irena, PUGNEROVÁ, Michaela. Dětský výtvarný projev v pedagogické praxi. 1. vydání, Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-0218-1.

PSUTKA, Jindřich. Péče o jmění nezletilého dítěte. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-829-0.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1.

ŘÍČAN, Pavel, KREJČÍŘOVÁ, Dana a kol. Dětská klinická psychologie. 4 přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2006. s. 438. ISBN 80-247-1049-8.

SVOBODA, Karel. Nesporná řízení II. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-606-7.

SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. 4. vydání. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1851-7.

TRÁVNÍČEK, Milan. Střídavá péče. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 3. ISBN 978-80-7400-596-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití, 1. vydání. Praha: Raabe, 2017. ISBN 978-80-7496-333-9.

WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta, HOLÁ, Lenka, LEIX, Alicja, KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nástroje řešení rodičovských konfliktů. Praha: Leges, 2021. s. 66. ISBN 978-80-7502-568-5.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kolektiv. Praktikum civilního procesu. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2020. ISBN 978-80-7380-785-6.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela, DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3.

2. Odborné články

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Střídavá péče velebená i proklínaná. Bulletin advokacie, 2015, č. 3. ISSN 1214375.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. Právník. 2015, č. 2. ISSN 03247007.

3. Seznam použitých internetových zdrojů

PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck. dostupné v systému Beck-online.

ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck. dostupné v systému Beck-online. ISBN 978-80-7400-713-2.

SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. Občanský soudní řád: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck. dostupné v systému Beck-online.

SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář [systém Beck- online]. C. H. Beck. dostupné v systému Beck-online. ISBN 978-80-7400-788-0.

4. Seznam použitých právních předpisů

Deklarace práv dítěte z 20.listopadu 1959

Zákon č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 254/2019 Sb., zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 549/1991 Sb., zákon o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

5. Seznam použité judikatury

Nález Nejvyššího soudu ze dne 29.05.2007, sp. zn. 33 Odo 324/2005

Nález Ústavního soudu ze dne 28.06.2000, sp. zn. I. ÚS 641/99

Nález Ústavního soudu ze dne 24.07.2013, sp. zn. I. ÚS 4457/12

Nález Ústavního soudu ze dne 22.11.2012, sp. zn. II. ÚS 194/11

Rozsudek OS Plzeň-Město z 18.12.2014, sp. zn. 99 P 590/2011

Nález Ústavního soudu ze dne 13.07.2011, sp. zn. III. ÚS 3363/2010

Nález Ústavního soudu ze dne 21.11.2017, sp. zn. IV ÚS 1921/17

Nález Ústavního soudu ze dne 02.12.2019, sp. zn. II. ÚS 4189/18

Nález Ústavního soudu ze dne 20.08.2004, sp. zn. III. ÚS 459/2003

Nález Ústavního soudu ze dne 02.04.2009, sp. zn. II. ÚS 1945/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17.06.2008, sp. zn. 22 Cdo 1290/2007

Nález Ústavního soudu ze dne 30.12.2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

Nález Ústavního soudu ze dne 30.05.2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13

6. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Znalecký posudek č. 53/ 17/ 2019 z oboru školství a kultura, odvětví psychologie a z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie ze dne 29.02.2020, vypracovaný znalci PhDr. Václavem Jiříčkou, Ph.D., a MUDr. Zdeňkou Vyhnánkovou

Znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a klinické psychologie, který soud přibral opatřením ze dne 16.10.2020, vypracovaný znalci MUDr. Gabrielou Leblovou a Doc. PhDr. Markem Preissem, PhD.

Význam znaleckého posudku v řízení péče soudu o nezletilé

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na význam znaleckých posudků v řízení ve věci péče o nezletilé dítě, výživy nezletilého dítěte a styku s nezletilým dítětem, která jsou součástí řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle ustanovení § 466 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. Prostor je nejdříve věnován výše jmenovaným nesporným řízením, která se řadí do řízení péče soudu o nezletilé, poté se práce věnuje znalcům a znaleckým posudkům.

První kapitola se zabývá řízením péče soudu o nezletilé v obecné rovině. Vysvětluje jaká řízení se řadí mezi řízení péče soudu o nezletilé a jsou zde popsány základní znaky těchto řízení. Dále první kapitola vymezuje základní pojmy, se kterými diplomová práce pracuje a přibližuje znaky nesporných řízení a vysvětluje rozdíly mezi sporným a nesporným řízením. Je zde také zmíněna příslušnost soudu a účastníci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Druhá kapitola se zabývá řízením ve věci péče o nezletilé dítě. Tato část je zaměřena především na formy péče o dítě. Jsou zde vyjmenovány jednotlivé formy péče a u každé z forem je řečeno, kdy se pro ni soud může rozhodnout. Třetí kapitola pojednává o řízení ve věci výživy nezletilého dítěte. Čtvrtá kapitola se věnuje řízení ve věci styku s nezletilým dítětem.

Pátá kapitola nese název znalec a znalecký posudek. Nejdříve je představena osoba znalce jakožto osoby zapsané v seznamu znalců. Krátká část je také věnována podjatosti znalce. Dále se práce věnuje znaleckému posudku, především jeho vzniku, struktuře, hodnocení soudcem. Prostor je také věnován reviznímu posudku, kde je především řešeno, za jakých okolností dochází k zadání revizního posudku. Šestá kapitola se také věnuje znaleckým posudkům, tentokrát však jako důkaznímu prostředku v rámci péče soudu o nezletilé. Tato kapitola se zabývá vypracováním znaleckého posudku v řízení péče soudu o nezletilé, tedy jak by mělo vypadat psychologické vyšetření dítěte. Je zde popsán průběh některých vědeckých metod, které jsou užívány k psychologickému vyšetření dítěte či jeho rodičů. V závěru se šestá kapitola věnuje vadám znaleckého posudku a jak by měl vypadat bezvadný znalecký posudek.

Klíčová slova: péče o nezletilé, znalecký posudek, rozhodování soudu

The importance of expert opinion in child custody proceedings

Abstract

This diploma thesis focuses on the importance of expert opinions in custody proceedings on the matter of a minor child care, maintenance and contact. These are part of the child welfare judicial proceeding according to the section 466 of Act No. 292/2013 Coll., on special court proceedings, as amended. Firstly, it discusses the above-mentioned non-contentious proceedings, which are included in the child welfare judicial proceeding, then the work deals with experts and their opinions.

The first chapter deals with the child welfare judicial proceeding in general. It explains what proceedings are among the court's care proceedings for minors and the basic features of these proceedings are described here. Furthermore, the first chapter defines the basic concepts with which the thesis deals and describes the features of non-contentious proceedings and explains the differences between contentious and non-contentious. The jurisdiction of the court and the subjects of the proceedings are also mentioned. The second chapter deals with the child custody proceedings. This part is focused primarily on the types of legal child custody. Individual types of legal child custody are listed and for each type of the custody it is said when the court can decide on it. The third chapter deals with the proceedings in the matter of maintenance of a minor child. The fourth part is devoted to the proceedings in the matter of contact with a minor.

The fifth chapter is entitled expert and expert opinion. First, the person of the expert is introduced as a person entered in the list of experts. A short section is also devoted to expert bias. Furthermore, the work is dedicated to the expert opinion, especially its creation, structure, and evaluation by the judge. It is also dedicated to audit opinion, where, above all, it is decided under what circumstances the audit opinion is issued. The sixth chapter also deals with expert opinions, but this time as evidence in the child welfare judicial proceeding. This chapter deals with the preparation of an expert opinion in the child welfare judicial proceeding, i.e. what a psychological examination of a child should look like. The chapter also describes the course of some scientific methods that are used for the psychological examination of a child or its parents. In conclusion, the sixth chapter is devoted to the defects of the expert opinion and what a flawless expert opinion should look like.

Key words: custody of minors, expert opinion, judicial decision-making